

Ramstedt, Berith

Free movers som resurs och strategi

-utländska studenter i det svenska
utbildningssystemet

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	1
INLEDNING	2
METOD	2
KÄLLKRITIK	4
<i>Definition av free mover</i>	5
<i>Svårigheter att sammanställa antalet utländska studenter</i>	6
DEN GLOBALA UTBILDNINGSMARKNADEN	7
SVERIGES INTERNATIONELLA UTBILDNINGSMARKNAD.....	8
UTVECKLINGEN AV SVENSKA HÖGSKOLOR OCH UNIVERSITET SEDAN 70-TALET	10
UTBYTESSTUDENTER FRÅN ICKE EU-LÄNDER VID NIO LÄROSÄTEN	12
FALLSTUDIE AV FYRA LÄROSÄTEN I SVERIGE	14
INTERNATIONALISERING VID FYRA UNIVERSITET OCH HÖGSKOLOR I SVERIGE	14
UTVECKLINGEN AV STUDENTER FRÅN ICKE EU-LÄNDER	15
UTVECKLINGEN AV ANTALET FREE MOVERS	16
REKRYTERING AV STUDENTER FRÅN ICKE EU-LÄNDER.....	17
VARFÖR SÖKER UTLÄNDSKA STUDENTER TILL SVERIGE OCH LÄROSÄTET?	18
VARFÖR FINNS FÅ FREE MOVERS VID VISSA LÄROSÄTEN?	20
FREE MOVERS MOTIV OCH MÅL MED SVENSKA STUDIER	24
<i>Free movers visioner om framtiden</i>	26
<i>Återkommer free movers och kommer de att bli fler i framtiden?</i>	26
REKRYTERING AV ARBETSKRAFT TILL SVERIGE GENOM LÄROSÄTEN.....	27
FRAMTIDA INTERNATIONALISERING	29
SLUTSATSER.....	32
<i>Utbildningssystemet för utländska studenter växer</i>	32
<i>Statistik om utländska studenter har brister</i>	33
<i>Framtida forskning</i>	34
SAMMANFATTNING	37
KÄLLOR	38
<i>Muntliga källor</i>	41
<i>Övriga källor</i>	43

Inledning

Europeiseringen av högskolor och universitet har medfört att antalet utländska studenter från EU-länder ökat kraftigt under de senaste 2-3 åren. Parallellt med denna process har utomeuropeiska studenter alltmer sökt sig till svenska högskolor/universitet. Motiven till detta fenomen är dåligt kända. Utländska studenters spontana ankomst är av största intresse, då det reser frågor om högskolans framtida roll. Intressant i sammanhanget är den svenska diskussionen om en åldrande befolkning och en förväntad arbetskraftsbrist. Ser vi här en möjlighet att på en internationell marknad genom högskolan rekrytera kvalificerad arbetskraft till bristområden?

Denna studie är en ansats till att skapa en översiktlig bild av fenomenets karaktär och omfattning och ger underlag för att kunna bedöma behovet av fortsatt forskning inom området. Syftet är att studera den ökande förekomsten av studenter från icke EU-länder vid svenska högskolor och universitet. Framför allt kommer svar att sökas på följande frågor: Hur vanligt är det med studenter från icke EU-länder? Från vilka länder kommer dessa studenter? Vilka utbildningar återfinns de på? Vilken är deras tidigare utbildningsnivå? Hur lång är deras planerade vistelsetid i Sverige? Vilka insatser har högskolorna gjort för att rekrytera dem? Hur har de kommit att söka till Sverige? Har högskolorna/universiteten anpassat utbildningarna till utländska studenter - hur i så fall? Vad har de utländska studenterna för framtidsvisioner – återflyttning, arbetsliv, planerad fortsättning? Undersökningen har karaktär av förstudie och syftar till att få en uppfattning om antalet utländska studenter vid samtliga högskolor och till att förstå orsaken till fenomenet.

Metod

Metoden är dels kvantitativ och dels kvalitativ. Den kvantitativa metoden behövs för att få en uppfattning om fenomenets omfattning och dess karaktär. Statistiken baserar sig dels på uppgifter från Statistiska centralbyrån (SCB) och dels på statistik från valda högskolor/universitet. Urvalet av högskolor och universitet har utförts i två steg. I första hand har urvalet av nio lärosäten baserats på statistik från SCB, bilaterala programmet, för att ta reda på vilka lärosäten som har hög andel utomeuropeiska studenter. (Se bilaga 1 och 2.) Därefter kontaktades nio högskolor och universitet för att ta del av deras lokala statistik från

LADOK-systemet¹. Syftet var att fånga upp samtliga personer från icke EU-länder, både utbytesstudenter och andra studenter som inte finns inom SCBs register, exempelvis free movers², det vill säga personer som på egen hand söker sig till högskolor och universitet³. Men att få statistik över samtliga inresande studenter från icke EU-länder visade sig vara svårt. (Se källkritik.) Steg två innebar sammanställning av rådata, både digitala data och data i tryckt form från nio högskolor/universitet. Därefter valdes universiteten Lund och Växjö samt högskolorna Mälardalen och Dalarna med hög andel utländska studenter både utbytesstudenter och free movers från icke EU-länder.

Nästa steg i förstudien var intervjuer med nyckelpersoner och free movers vid fyra högskolor och universitet: Lunds universitet, Mälardalens högskola, Högskolan Dalarna och Växjö universitet för få en uppfattning om fenomenet. Totalt har 20 nyckelpersoner och 11 free movers intervjuats. Rektor eller prorektor har intervjuats för att få svar på frågor om studenterna från icke EU-länder har påverkat institutionens organisation. Lärare som har och har haft bra kontakt med studenter från icke EU-länder har intervjuats för att kunna besvara frågor om studenterna. Dessutom har personer vid internationella sekretariatet intervjuats eftersom de samordnar de utländska studenterna och har de internationella kontakterna. Samtliga samtal har varit semistrukturerade intervjuer och alla intervjuer har tagit cirka en timme, förutom två som har tagit cirka en halvtimme. Alla nyckelpersoner har intervjuats enskilt, förutom vid internationella sekretariaten i Växjö och Lund där två personer har intervjuats vid samma tillfälle. En telefonintervju har genomförts också, eftersom personen inte var anträffbar på plats. Innan telefonintervjun har respondenten delgivits frågorna skriftligt för att reducera missförstånden. Vid varje lärosäte har dessutom en till fyra free movers intervjuats från icke EU-länder. Dessa intervjuer har tagit cirka en halvtimme per person.

¹ LADOK står för Lokalt ADB –baserat studie DOKumentations system och har för alla högskolor en gemensam kärna, bestående av en grundstruktur, program och terminalrutiner för studiedokumentationsändamål. Hur stor del av kärnan man vill och behöver använda avgör varje högskola.

(Källa: <http://www ldc lu se /ladok/vadar.htm>)

² Med free mover menas i föreliggande rapport: inresande student från land utanför Sveriges gränser som utan hjälp av ett avtalsuniversitet/utbytesprogram på egen hand sökt sig till och studerar vid ett svenskt universitet eller högskola.

³ ”Så görs statistiken” (2002)

Källkritik

Kritik kan ges för att det finns risk vid urvalet att fånga in ”fel” högskola/universitet eftersom det fortfarande saknas uppgifter om utbytesstudenter vid flera små högskolor.⁴ Andra problem med statistiken är att kunna jämföra sammanställd statistik från respektive högskola/universitet. Högskolor och universitet har olika system och rutiner för att registrera data om studenterna. Därför har det inte gjorts någon djupare analys av datamaterialet, då det bör tolkas försiktigt. Att få exakta uppgifter om samtliga studenter från icke EU-länder, det vill säga både utbytesstudenter och free movers, visade sig vara svårt eftersom free movers registreras som svenskar⁵. En högskola har till exempel cirka 100 indier som överhuvudtaget inte syns i statistiken⁶. Svaren varierar också beroende på vem som tillfrågas. (Se tabell 1 och bilaga 1.) Högskolan i Jönköping, Mälardalens högskola, Linköpings universitet och Stockholms universitet för dock statistik över free movers på ett sådant sätt att de framkommer statistiskt. Högskolan Dalarna har registrerat 27 studenter som free movers höstterminen 2002⁷.

Enligt förordningen om redovisning av studier med mera vid universitet och högskolor (1993:1153) 3 kap, 4§, får uppgifter registreras om det land där studenterna har genomgått utbildning som gett behörighet till utbildningen (Förordning 2001:1133).⁸ Därför är det svårt att få information om vilket land studenterna kommer ifrån, då högskolor och universitet registrerar enligt denna förordning. Oftast kommer dock studenten från samma land som registrerat universitet, men undantag finns⁹. Andra problem med registreringen är att studenter som kommer från icke EU-länder kan söka svenskt medborgarskap och registreras sedan efter detta. För det tredje försvåras studier över tid av att vissa högskolor inte spar äldre statistik när studenterna blivit folkbokförda i landet. Skälet är att de vill undvika särbehandling.¹⁰ Det finns också en risk att antalet utbytesstudenter blir felaktig, då vår- och höstterminen har aggregerats. Men i de fall då statistik inte har bearbetats vid lärosätena utan varit rådata har det kontrollerats att personer inte har förekommit mer än en gång under ett år i registret.

⁴ ”Så görs statistiken” (2002)

⁵ LADOK-ansvarig vid Uppsala universitet, E-post 2002-10-03 och Internationell assistent, Högskolan Dalarna, Intervju 2002-11-27 och Internationell handläggare, Mälardalens högskola, Intervju 2002-11-22, Antagningshandläggare, Lunds universitet, Telefonintervju 2002-12-13 och Antagningschef, Växjö universitet, Intervju 2002-11-20

⁶ LADOK-samordnare, Högskolan Dalarna, Telefonintervju 2002-10-02

⁷ LADOK-samordnare, Högskolan Dalarna, Telefonintervju 2002-10-02

⁸ ”Förordning om redovisning av studier med mera vid universitet och högskolor (1993:1153)”

⁹ Studieadministrativ handläggare vid LADOK-avdelningen, Lunds universitet, E-post 2002-09-27

¹⁰ LADOK-samordnare, Högskolan Dalarna, Telefonintervju 2002-10-02

Problem med att försöka reda ut vad studenter från icke EU-länder läser är också förenade med olika rutiner och registreringar. Ett konkret exempel är att vid Uppsala universitet ”studerar” de flesta från icke EU-länder vid Internationella kansliet. Kansliet är ansvarigt för studentutbytet och de studenter som kommer via ett generellt utbytesprogram utan att ha någon särskild förbindelse med en viss institution blir således registrerade vid Internationella kansliet. Att ta reda på var dessa studenter läser (HT 2002 86 st.) är arbetsamt och tidsödande. Därför har det vid tolkningen bortsetts ifrån vad dessa utbytesstudenter läser.¹¹

Definition av free mover

Det finns också ett problem med avsaknaden av en definition på begreppet free mover. Vid de fyra undersökta universiteterna och högskolorna används begreppet free mover med olika betydelser. Det är bara Högskolan Dalarna som har definierat begreppet; student som kommer från ett land utanför Sverige utan hjälp av ett avtalsuniversitet och studerar vid Högskolan Dalarna¹². Free movers kan vara svenskfödda personer som läst vid utländskt gymnasium eller det kan vara invandrare som bott i Sverige i 20 år. Free movers kan även vara nyanlända asylsökande, eller utbytesstudenter som vill stanna kvar. Slutligen kan det vara utländska personer som själva söker sig till svenska lärosäten.¹³ Lunds universitet har samma uppfattning som Växjö universitet om vad en free mover är. Men vid Lunds universitet finns ingen samstämmig bild om huruvida utländska studenter som läser på magisterprogrammen skall ingå i gruppen free movers. Studenter som har kommit på egen hand utan hjälp av avtal eller utbytesprogram kallas för gäststudenter vid Lunds universitet.¹⁴ Vid Mälardalens högskola saknas en definition, men betydelsen av free mover är en student från ett land utanför Sverige som läser vid högskolan utanför utbytesprogrammen. Utländska medborgare som bott i Sverige i flera år är en kategori som exkluderas begreppet free movers.¹⁵

I den här rapporten definieras free movers som:

Inresande studenter från ett land utanför Sverige som utan hjälp av ett avtalsuniversitet eller utbytesprogram på egen hand sökt sig till och studerar vid svenska universitet och högskolor.

¹¹ LADOK-ansvarig vid Uppsala universitet, E-post 2002-10-24

¹² Handläggare internationella frågor, Högskolan Dalarna, Intervju 2002-11-27

¹³ Sektionschef, Studentcentrum vid Växjö universitet, E-post 2002-10-02

¹⁴ Chef för internationella sekretariatet och Samordnare, Lunds universitet, Intervju 2002-12-04, Antagningshandläggare, Lunds universitet, Telefonintervju 2002-12-13 och Antagningschef, Växjö universitet, Intervju 2002-11-20

¹⁵ Prorektor, Mälardalens högskola, Intervju 2002-12-06

Svårigheter att sammanställa antalet utländska studenter

Föreliggande rapport och sammanställning av antalet studenter från icke EU-länder, är således inte fullständig. Arbetet visar att det finns stora svårigheter med att fastställa omfattningen av och detaljer kring de icke EU-studenternas närvaro vid svenska universitet/högskolor. Särskilt sammanställningar av höstterminen 2002 skall tolkas extra försiktigt, eftersom studenter tillkommer under början av terminen och kan vara oregistrerade. Även sammanställningar av antalet free movers skall tolkas försiktigt. Trots detta är det värdefullt att få en uppfattning om förekomsten av studenter från icke EU-länder i svenska högskolor och universitet, samt effekterna av detta på respektive lärosäte och samhälle.

Den globala utbildningsmarknaden

Globaliseringen av ekonomin och arbetsmarknaden har ökat den internationella rörligheten. Det har påverkat internationaliseringen av utbildningar på högre nivå och nationella utbildningssystem kan inte längre vara opåverkade av vad som händer utanför rikets gränser.

Industriländer som Frankrike, Storbritannien, Tyskland, Nederländerna, Australien och USA arbetar aktivt för att öka rekryteringen av utländska studenter till den högre utbildningen, eftersom det är viktigt för näringsliv, utbildning, forskning, samhälle och kultur. Universiteten marknadsför sig aktivt för att attrahera studenter från Asien, Latinamerika och Afrika. Antalet utländska studenter från Asien har också ökat kraftigt vid amerikanska universitet. I mitten av 1980-talet läste 20 000 studenter från Öst- och Syd-Ostasien vid amerikanska universitet. År 1995 hade de ökat till cirka 260 000 studenter. Inom den Europeiska unionen (EU) fanns långt färre asiatiska studenter under mitten av 1990-talet. 50 000 studenter från Öst- och Syd-Ostasien studerade vid universitet inom EU, varav 90 % studerade i Tyskland, Storbritannien och Frankrike.¹⁶ För att främja Europa som utbildningskontinent samt att öka rörligheten och anställningsbarheten undertecknades Bolognadeklarationen 1999 av 29 länder, det vill säga samtliga EU-medlemsländer, EFTA-länder och flertalet länder i Öst- och Centraleuropa.¹⁷

Den högre utbildningen är en snabbväxande global marknad och omsätter miljardbelopp. Många länder tar ut avgifter för utländska studenter. I Storbritannien och Australien är de utländska studenterna betydelsefulla för ekonomin. I Australien ses den högre utbildningen som ett av de viktigaste inslagen i den internationella handelsbalansen. Denna marknad skapar nya kontakter och nätverk som är viktiga för framtiden. En positiv effekt är att den internationella utbildningsmarknaden bidrar till världsländernas kunskapsproduktion och är ett värdefullt humankapital, då många forskarstudenter från utlandet stannar kvar i värdlandet.¹⁸ I USA tas avgifter från utländska studenter och inkomsterna för utländska studenter uppgår till 12 miljarder dollar. Däremot går Tyskland mot strömmen och har valt avgiftsfria studier.¹⁹ I Sverige är all statlig universitets- och högskoleutbildning avgiftsfri för både svenska och utländska studenter²⁰, men diskussioner förs om för- och nackdelar med att införa avgifter i

¹⁶ Kälvemark, T. m. fl. (1999) s.5

¹⁷ ”Bolognadeklarationen”

¹⁸ Kälvemark, T. m. fl. (1999) s.5

¹⁹ ”Advantage Sweden – en kraftsamling inför ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige (SOU 2000:92)” (2000)

²⁰ ”The higher education system” (2002)

”Advantage Sweden - en kraftsamling för ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige (SOU 2000:92)”²¹.

Globaliseringen av utbildningsmarknaden medför att konkurrensen ökar för de statliga universiteten och högskolorna. Många länder i framför allt Australien, Kanada, Storbritannien och USA erbjuder distansutbildning och startar filialer utomlands som är en mycket lönsam verksamhet. Handeln med examensrätt blir vanligare och även Sverige har påverkats av denna utveckling. I framtiden kommer utbildningshandeln över nationsgränserna att fortsätta att öka i hela världen, men troligen främst i Asien. Kombinationen av utbildningsbrist och ökad efterfrågan av högre utbildning i Asien kommer att medföra att allt fler asiater söker sig utomlands. År 2010 förutspås att 45 miljoner asiater kommer att söka sig till högre utbildning, vilket kan jämföras med 17 miljoner år 1990. Asiaterna kommer att söka sig till inhemska lärosäten som erbjuder utländska universitetsprogram eller till utländska universitetsfilialer.²²

Sveriges internationella utbildningsmarknad

I Sverige bedrivs högre utbildning vid 39 högskolor och universitet, därutöver finns enskilda utbildningssamordnare där endast vissa av utbildningarna ger högskolepoäng²³. Att den svenska utbildningen är internationellt konkurrenskraftig anses allt viktigare. Utbildning ses som en strategisk investering för framtida utveckling och förstärker nätverk mellan länder. Svenska företag är beroende av att rekrytera välutbildade personer som känner till andra utländska marknader. I SOU 2000:92 utreddes därför frågan om att öka antalet utländska studenter i Sverige, särskilt utanför EES-området. Utredarna föreslår att rekryteringsmålet för att öka antalet utländska studenter bör vara 1 000 per år under 5 år. I utredningen framkommer det att Sverige har många fördelar och antalet rekryteringar av utländska lärare och studenter bör öka till högskolor och universitet för att minska risken att svenskt arbetsliv och utbildning halkar efter utvecklingen.²⁴

I propositionen *Den öppna högskolan* (2001/02:15), bedöms att inflödet av utländska studenter bör öka²⁵. Svenska högskolor har oftast en policy för internationalisering och ser det

²¹ ”Advantage Sweden – en kraftsamling inför ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige (SOU 2000:92)” (2000)

²² Källemark, T. m. fl. (1999) s.6

²³ Wrete, K. Högskoleverket, E-post 2002-10-18

²⁴ ”Advantage Sweden – en kraftsamling inför ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige (SOU 2000:92)” (2000)

²⁵ *Den öppna högskolan* (2001) s.183

som en viktig kvalitetsfaktor²⁶. Utländska studenter berikar studiemiljöerna genom sin närvaro och bidrar till förståelse för andra kulturer, samt gynnar utbildningens kvalitet. De är också en potentiell rekryteringsbas för fortsatt forskning och arbete i landet. Ur ett demografiskt perspektiv behöver Sverige också fler högutbildade för att trygga tillväxten vid generationsskiftet. Sveriges högre utbildningar håller god kvalitet och har ett allmänt gott rykte internationellt.²⁷

Sverige har lång tradition av internationellt samarbete inom den högre utbildningen och internationella kontakter förkommer ofta²⁸. Utbytet genom utbytesprogrammen sker oftast mellan länder i Europa och Nordamerika. Däremot i Afrika, Asien och Latinamerika är utbytet bara en bråkdel, eftersom universiteten i dessa länder har små resurser för att ta emot och skicka ut studenter och lärare. Av de svenska free movers som läser utanför Sveriges gränser är det bara 3 % som studerar i Afrika, Asien eller Latinamerika²⁹. För att främja kontakterna mellan Sverige och länderna utanför Europa och Nordamerika har regeringen upprättat utbytesprogrammet ”Linnaeus-Palme”. Syftet är även att öka kunskaperna om utvecklingsländer, samtidigt ges studiemöjligheter till befolkningen som inte är möjlig i utvecklingsländerna.³⁰

Internationaliseringen och den långa traditionen av samarbete mellan de svenska och utländska lärosätena har bidragit till en kraftig ökning av antalet svenska studenter som läser utomlands under en längre eller kortare period. Den största gruppen av studenter som läser utanför Sveriges gränser är dock inte de som deltar i något program utan tillhör gruppen free movers.³¹ År 1987/88 läste 2000 svenska studenter utomlands och år 1996/97 läste 23 400, varav 17 000 var free movers och resterande läste inom något program³². År 1999 var gruppen svenska free movers i storleksordningen ett större svenskt universitet³³. Tendensen under de senaste 2-3 åren är att antalet utresande svenska studenter minskar inom utbytesprogrammen, medan gruppen utresande svenska free movers ökar. Totalt sett ökar

²⁶ *Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96*, (1997) s.84ff

²⁷ ”Advantage Sweden – en kraftsamling inför ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige (SOU 2000:92)” (2000)

²⁸ *Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96*, (1997) s.84ff

²⁹ *Utbildning och forskning för strategisk internationalisering* (1998)

³⁰ Östros, T. (2000)

³¹ *Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96*, (1997) s.84ff

³² *Utlandsstudier - till vilken nytta? En utvärdering av effekter av utlandsstudier* (1999)

³³ Källemark, T. Och Molander, N. (1999) s.55

därför antalet svenska studenter som läser utomlands.³⁴ Inte mindre än 33 000 svenska studenter hade studiebidrag för studier utomlands år 2000³⁵.

Sedan 1997 har allt fler utländska studenter kommit till svenska högskolor och universitet genom utbytesprogrammen³⁶. Utbytesstudenterna som kom till svenska högskolor och universitet uppgick till 3 300 personer höstterminen 1998 och motsvarade 1 % av studenterna i grundutbildningen³⁷. Detta har ökat till cirka 8 000 utländska studenter år 2000³⁸.

Sverige är populärare än någonsin bland utländska studenter, vilket förklaras bland annat av att högskolor och universitet satsar på ett rikt engelskspråkigt kursutbud. Andra orsaker är att lärosätena håller hög akademisk nivå och att studenterna blir väl mottagna.³⁹ Enligt utbildningsminister Thomas Östros har rörligheten över gränserna alltid setts som en förutsättning för samhällets kunskapsutveckling och kommer inte att minska i betydelse i framtiden.⁴⁰ Svenska högskolor och universitet är intresserade av att ta emot fler utländska studenter, givet att mer resurser tillförs eller att de får ta ut avgifter⁴¹.

Utvecklingen av svenska högskolor och universitet sedan 70-talet

Högskolesektorn har under de senaste tre decennierna genomgått reformer och förändringar för att öka möjligheterna till eftergymnasiala studier. Från regeringens sida har även syftet varit att utjämna klyftorna genom att förmå högskolorna att särskilt främja rekryteringen från grupper med svag studietradition och i regioner där personer i mindre utsträckning gått vidare till högre studier. Högskolesektorns förändringar i slutet av 1970-talet syftade därför bland annat till att högskoleutbildningarna skulle spridas geografiskt i landet.⁴²

³⁴ *Budgetpropositionen för 2003, Utgiftsområde 15. Studiestöd, 16. Utbildning och universitetsforskning* (2002) s.119 och *Tabellbilaga årsrapport för universitet & högskolor 1997*, (1998) s.67ff och *Tabellbilaga årsrapport för universitet & högskolor 1999*, (2000) s.62ff och *Universitet & högskolor Högskoleverkets årsrapport 2001 Tabellbilaga*, (2001) s.61ff

³⁵ "Den öppna högskolan – Internationell rörlighet stimuleras ytterligare" (2001)

³⁶ *Tabellbilaga årsrapport för universitet & högskolor 1997*, (1998) s.67ff och *Tabellbilaga årsrapport för universitet & högskolor 1999*, (2000) s.62ff och *Universitet & högskolor Högskoleverkets årsrapport 2001 Tabellbilaga*, (2001) s.61ff och *Budgetpropositionen för 2003, Utgiftsområde 15. Studiestöd, 16. Utbildning och universitetsforskning* (2002) s.119

³⁷ "Studier i högskolan med utländsk bakgrund samt utbytesstudenter höstterminen 1998" (2002)

³⁸ "The higher education system" (2002)

³⁹ Careborg, A. (2001)

⁴⁰ Östros, T. (2000)

⁴¹ "Advantage Sweden – en kraftsamling inför ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige (SOU 2000:92)" (2000)

⁴² *Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96*, (1997) s.47

Decentraliseringens maktförskjutning från stat till högskola och universitet under 1990-talets början, innebar bland annat att varje högskola och universitet beslutar om antalet nybörjarplatser och utbildningar. De nationella bestämmelserna är numera av ramkaraktär. Under samma period ändrades även resurstilldelningssystem, från att baseras på utbildningsvolym till att istället tilldela resurser efter antalet studenter och deras prestation.⁴³

Den svenska högskolan har kraftigt byggt ut antalet platser sedan 1980-talet. Under den senaste 10 års perioden har antalet högskolenybörjare ökat med cirka 40 %, och utvidgningen fortsätter. Åren 1997-2000 har regeringen tillfört resurser för 68 000 nya högskoleplatser⁴⁴. Målet är att hälften av varje årskull skall ha påbörjat högskolestudier före 25 års ålder.⁴⁵ Samtidigt som systemet utvidgats, har även flödena till och från högskolorna förändrats. Det finns allt fler högskolenybörjare, men färre lämnar högskolan vilket innebär att totalt sett har systemet växt. Trots expansionen har inte examinationerna ökat i samma takt, däremot har fler studenter lämnat högskolan utan en examen. Detta förklaras av att studierna är flexibla idag än med det gamla systemet, att det är vanligare med studieuppehåll, att färre studenter siktar mot en examen samt att totalt sett har studietiden ökat.⁴⁶ Trots att antalet högskolestudenter ökar vid de flesta högskolor år 2002⁴⁷, har vissa svårt att fylla sina platser medan andra har hög efterfrågan av studieplatser. Endast en tredjedel av akademierna uppfyllde sin kvot av utbildningsplatser år 2001.⁴⁸

Efter ett decennium av obruten expansion är rekryteringen av studenter ett bekymmer inom stort sett alla universitet och högskolor. Resurserna till grundutbildningen har urholkats, vilket resulterat i att högskolor och universitet anpassat sig till rådande situation. Eftersom resurstilldelningssystemet är konstruerat på sådant sätt medför det att små avvikelser från uppfyllda mål ger tydliga ekonomiska följder.⁴⁹ Den ojämna balansen mellan efterfrågan och tillgången av studieplatser har lett till att platser och pengar kommer att omfördelas så att de med hög efterfrågan får ökat anslag⁵⁰, medan andra får minskat⁵¹ för att bättre nyttja den totala utbildningskapaciteten⁵².

⁴³ Tengner, O. (1999) s.19

⁴⁴ Östros, T. (1999)

⁴⁵ SCB, (2001) s. 100

⁴⁶ Petri, C. et. al. (1999) "Grundutbildning" s.29f

⁴⁷ Forneng, S. (2002)

⁴⁸ "Anslag till högskolor omfördelas" (2002)

⁴⁹ *Rekrytering av studenter vid Umeå universitet* (2000) s.6

⁵⁰ Ökat anslag får: Uppsala, Lunds, Göteborgs, Stockholms, Linköpings, och Örebro universitet, samt högskolorna i Mälardalen, Borås, Gävle och några enskilda utbildningssamordnare.

Utbytesstudenter från icke EU-länder vid nio lärosäten

Litteraturen visar att utländska studenter blir allt vanligare vid svenska lärosäten. Av särskilt intresse är utvecklingen av antalet utländska studenter från icke EU-länder och vilka kurser de söker till. Vid samtliga nio lärosäten i den här studien har antalet utbytesstudenter från icke EU-länder ökat, varav några har ökat kraftigt inom utbytesprogrammen mellan åren 1997-2001. Förenklat kan man säga att de flesta mindre lärosäten har mångdubblat antalet utbytesstudenter från icke EU-länder, medan universiteten med fler än 20 000 studenter bara har ökat andelen utbytesstudenter från icke EU-länder med cirka 50 %. De mindre lärosätena hade emellertid få utbytesstudenter från icke EU-länder år 1997. Till skillnad från de större lärosätena som hade 140-300 utbytesstudenter från icke EU-länder. I Högskolan Dalarna fanns totalt sex studenter från ett icke EU-land år 1997, samtliga från Ungern. Detta har utvecklats till 68 utbytesstudenter från 21 länder utanför EU år 2001. Det kan jämföras med Lunds universitet som hade 302 utbytesstudenter år 1997 och 367 utbytesstudenter år 2001 från länder utanför EU. (Se bilagor 3-7.)

En tolkning av trenden 1997-2001 är att antalet utbytesstudenter ökar samtidigt som de kommer från allt fler länder. Vanligtvis kommer studenterna ifrån USA, Kanada och Polen. Men i till exempel Högskolan Dalarna kom de flesta utbytesstudenter från Ungern, Ryssland och Kina och vid Växjö universitet kom de flesta från USA, Japan och Mexiko. Statistiken visar också att det har knutits nya kontakter med nya universitet i andra länder, men än så länge är det få studenter som kommer från dessa länder, oftast färre än tio per land. En förändring av varifrån studenterna kommer sker vid tre av fyra undersökta större universitet. Generellt blir antalet utbytesstudenter från USA färre, medan utbytesstudenter från Asien, Oceanien och Östeuropa blir fler vid de större universiteten. (Se bilagor 3-7.)

Är studenter från ett visst icke EU-land intresserade av ett specifikt ämne? Statistiken från de nio lärosätena visar att utbytesstudenterna från icke EU-länder oftast läser varierade ämnen, även om de kommer från samma land. Ett undantag är dock ungrarna vid Högskolan Dalarna där samtliga läser rehabiliteringsteknik⁵³. En jämförelse med Lunds universitets statistik visar att det inte är någon större skillnad mellan vad studenterna från EU-länder och från icke

⁵¹ Minskat anslag får: Kungliga tekniska högskolan, Växjö universitet, Mithögskolan, Blekinge tekniska högskola och högskolorna i Kalmar, Dalarna samt i Stockholm Södertörn.

⁵² ”Anslag till högskolor omfördelas” (2002)

⁵³ LADOK-samordnare, Högskolan Dalarna, E-post 2002-10-14

EU-länder läser vid universitetet. Studenterna läser alltså ungefär samma ämnen oavsett om de kommer från EU-länder eller inte.

Vad läser utbytesstudenterna från icke EU-länder?	
Universitet/högskola	Kurser⁵⁴
Högskolan Dalarna	Teknik, språk, historia, socialantropologi och statsvetenskap.
Högskolan Jönköping	Svensk kultur och språk för utländska studenter, rådgivning och affärsutveckling, ekonomi.
Linköpings universitet	Filosofiska fakulteten; humaniora, beteende-, data-, samhällsvetenskapliga ämnen och juridik. Tekniska ämnen.
Lunds universitet	Samhällsvetenskapliga, humanistiska, naturvetenskapliga och tekniska ämnen.
Mälardalens högskola ⁵⁵	Svenska för gäststudenter. Lika många läser humaniora samt ekonomi och informatik.
Stockholms universitet	Nordiska språk, statsvetenskapliga ämnen, företagsekonomi och juridik.
Uppsala universitet ⁵⁶	Företagsekonomi, juridik, nordiska språk och statsvetenskapliga ämnen.
Växjö universitet	Svenska för nybörjare för utbytesstudenter, samhällsvetenskapliga ämnen och ekonomi.
Örebro universitet	Humanistiska, ekonomiska och samhällsvetenskapliga ämnen.

Tablå 1

Källa: Tabellen bygger på statistik från LADOK-systemet vid respektive lärosäte.

Vid fyra av de nio lärosätena är det vanligast att utbytesstudenter från icke EU-länder läser språk, nordiska språk och svenska. Därefter läser de varierade ämnen, samhällsvetenskapliga, ekonomiska, humanistiska och tekniska ämnen. (Se tablå 1.) Det är alltså en påtaglig bredd i inriktningen och ämnesval bland de icke-EU studenterna.

⁵⁴ Vad som är vanligast att läsa år 1997-2001 anges i fallande ordning.

⁵⁵ Statistiken inkluderar free movers.

⁵⁶ Vid Uppsala universitet är det vanligast att utbytesstudenterna läser vid "Internationella kansliet", totalt 150 studenter år 1997-2001. Dessa studenter är från generella utbytesprogrammet där inte något avtal finns mellan studenterna och institutionen som registreras är Internationella kansliet. Att ta reda på vad dessa studenter läser kräver stor arbetsinsats, därför är dessa studenter exkluderade sammanställningen av vilka kurser som är vanligast att läsa. (LADOK-ansvarig, Uppsala universitet, E-post 2002-10-23)

Fallstudie av fyra lärosäten i Sverige

I enlighet med Bolognadeklarationen och propositionen *Den öppna högskolan* (2001/02:15), som riksdagen antog 2001⁵⁷, har de fyra undersökta universiteten Växjö, Lund och högskolorna Mälardalen och Dalarna arbetat aktivt för att öka möjligheterna för utländska studenter att läsa vid dessa lärosäten.

Internationalisering vid fyra universitet och högskolor i Sverige

Under de senaste två till tre åren har det i olika omfattning satsats på internationalisering vid de fyra undersökta lärosätena. Lunds universitet diskuterade 1999 en internationaliseringspolicy och ett måldokument utformades. 25 % av Lunds universitets studenter skall ha tillbringat en period som utbytesstudenter och lärare och forskare skall ha utökat sin internationella kompetens under år 2000-2003. Dessutom skall ett internationellt perspektiv finnas med i alla utbildningar och kurser.⁵⁸ Det framkommer vid intervjuerna att arbetet med internationaliseringen dock stannade upp kort efter utformningen av dokumentet. Idag pågår fortfarande en diskussion om internationaliseringspolicyn. Trots att Lunds universitet är mindre aktiva i rekryteringsarbetet idag, så får de allt fler ansökningar från utländska studenter. Detta tros bero på att information om kursutbudet finns på Internet.

Högskolan Dalarna har övergripande mål om internationaliseringen, bland annat skall verksamheten syfta till att bidra till en öppen attityd för ömsesidigt lärande och utbyte med andra kulturer och traditioner. Högskolan ska också verka för en ökad rörlighet bland studenter, lärare, forskare och administratörer. 5 % av programstudenterna ska ges möjligheten att tillbringa viss tid vid utländskt universitet. Motsvarande antal studenter från andra länder skall ges möjlighet att förlägga sin utbildning till Högskolan Dalarna.⁵⁹

Utgångspunkten för internationaliseringsmålen är ett mångkulturellt perspektiv vid Växjö universitet och ett övergripande mål är strävan att internationalisera undervisningen. Konkret medför detta att utländska studenter och gästföreläsare skall involveras i undervisningen i högre utsträckning och även på lägre undervisningsnivåer. Internationaliseringsmålen innefattas även utveckling av utbildningsprogram och att en fjärdedel av lärarna som ger kurser på engelska skall ha varit utomlands under minst en period. Ett antal mål omfattas

⁵⁷ "Hur ska vi öppna högskolan?-Fyra samtal om en högskola med kvalitet och mångfald" (2002-02-25)

⁵⁸ "Internationalisering vid LU-mål och medel för perioden 2000-2003 (1999)

⁵⁹ "Internationaliseringspolicy för Högskolan Dalarna" (2002)

utbytesstudenterna, bland annat att 450 utländska studenter bör studera vid Växjö universitet per termin och att 350 studenter bör läsa utomlands. En uppföljning skall också göras årligen som bland annat bygger på antalet utländska studenter.⁶⁰

Mälardalens högskola har en omfattande internationaliseringspolicy för år 2000–2003. Målen omfattas antalet utländska studenter, antalet forskare- och lärareutbyte. Dessutom finns en policy om att utländska studenter, forskare och lärare skall nyttjas som resurser för internationaliseringsarbetet på hemmaplan.⁶¹

Internationaliseringen har medfört att utbudet av kurser med engelska som undervisningsspråk har ökat vid samtliga lärosäten. Det framkommer att oftast upplever lärarna det positivt med engelska som undervisningsspråk, men detta medför extra arbete. Detta kompenseras med ekonomisk ersättning första gången kursen ges på engelska vid ett universitet. Andra insatser som högskolor och universitet har gjort för att gynna internationaliseringen är exempelvis att kompetensutbilda lärarna genom att erbjuda kurser i engelska. Kursutbudet och tillgången till information på Internet anses vara de främsta nycklarna till framgången av internationaliseringen.

Utvecklingen av studenter från icke EU-länder

De statistiska sammanställningarna pekar på att internationaliseringen av svenska högskolor och universitet har börjat ge effekter i form av ökat antal utländska studenter. Generellt studerar de flesta studenter från icke EU-länder ett år vid de undersökta högskolorna och universiteten. Vid Lunds universitet läser allt fler ett år. De kommer för att läsa en termin, men förlänger sedan studieperioden. I Högskolan Dalarna läser majoriteten av studenterna från icke EU-länder på magisterprogrammen som är 1-1,5 år. Studenterna vid Mälardalens Högskola läser oftast 1 år och cirka 5 % läser vidare på programmen. Vid Växjö universitet läser studenterna från icke EU-länder oftast 1-2 terminer, men om de söker sig utanför utbytesprogrammen och exempelvis läser på magisterprogram studerar de i 3-4 år.

Att enbart visa antalet utbytesstudenter ger en dålig helhetsbild av antalet studenter från icke EU-länder vid respektive lärosäte. Därför har grunden till rapporten varit att sträva efter att försöka reda ut hur många free movers det finns höstterminen 2002 och om fenomenet free

⁶⁰ *Mål och handlingsplan för internationaliseringsarbetet vid Växjö universitet* (2001)

⁶¹ "Internationaliseringspolicy för Mälardalens Högskola 2000-2003" (2000)

movers kommer att öka eller att upphöra i svenska lärosäten. Föreliggande avsnitt skall dock tolkas försiktigt, speciellt i fråga om antalet free movers och totala antalet studenter från icke EU-länder. Till exempel vid Lunds universitet är det svårt att ta reda på hur många free movers som studerar där. Free movers framträder inte i registret då de inte registreras på ett sådant sätt att de kan urskiljas från andra studenter. Därför är antalet free movers uppskattat av flera intervjuade. Vid Högskolan Dalarna gjordes ett försök att sammanställa totala antalet studenter från icke EU-länder, men svaren blev olika beroende på vilken institution som tillfrågats. Vid tre lärosäten frågar de inte varifrån studenterna kommer och för inte något register över free movers. Free movers registreras som svenskar och därför syns de inte i statistiken. Mälardalens högskola registrerar free movers som free movers, men de som läser på program registreras som svenskar. Sammantaget medför det en osäkerhet om exakt antal free movers, men denna rapport syftar till att få en uppfattning av antalet studenter från icke EU-länder och att få en bild av fenomenet vid dessa fyra lärosäten.

Utländska studenter vid högskolor och universitet

<i>Lärosäten</i>	<i>Antal utbytesstudenter från icke EU-länder höstterminen 2002</i>	<i>Antal free movers från icke EU-länder höstterminen 2002</i>	<i>Totala antalet utländska studenter från EU-länder och icke EU-länder per läsår</i>
Högskolan Dalarna	72	ca 150	350
Mälardalens Högskola	16	ca 40	320
Lunds universitet ⁶²	178	ca 150-400	1350-1600
Växjö universitet	43	ca 5	500

Tabell 1

Källor: Uppgifter om free movers och totala antalet utländska studenter baseras på intervjuer från internationella sekretariatet och antagningsenheten vid respektive lärosäte. Uppgifter om utbytesstudenter baseras på statistik från LADOK-systemet vid respektive lärosäte.

Tabell 1 visar att free movers från icke EU-länder är ungefär dubbelt så många som utbytesstudenter från icke EU-länder vid två högskolor höstterminen 2002. Lunds universitet kan ha ungefär lika många eller fler free movers än utbytesstudenter. Sammanställningen visar att vid flera lärosäten finns mörkertal. (Se tabell 1.)

Utvecklingen av antalet free movers

Utvecklingen av antalet free movers har sedan 1999 varit relativt stabil vid Växjö universitet, de är få och har ofta tidigare varit utbytesstudenter. Vid Lunds universitet är utvecklingen av

⁶² Antalet free movers är en tolkning av tre intervjuer; vid Internationella sekretariatet tror de att antalet free movers kan vara 500, men enligt de vid antagningen är den siffran för hög. Likaså kan 150 free movers vara för få då det finns 8 internationella magisterprogram med ca 80% studerande studenter från icke EU-länder. Totalsumman av antalet utländska studenter är 1222 utbytesstudenter inklusive uppskattat antal free movers.

antalet free movers svårt att utreda. Idag studerar dock många free movers vid magisterprogrammen vid Lunds universitet. 33 studenter av totalt 39 är free movers från icke EU-länder, som studerar vid Lund University International Master's programme in Environmental Science (LUMES). En hel del kommer ifrån Asien och några få från Afrika. Ungefär lika många studenter från icke EU-länder kommer från Amerika, Kanada, Mexico, Argentina, Japan och Indien. Nästan liknande fördelning av studenter och samma upptagningsområde råder på övriga sju internationella magisterprogram vid Lunds universitet. Däremot har antalet free movers ökat vid Dalarnas och Mälardalens högskolor sedan 1999 (Se bilaga 6.) I Dalarna beskrivs utvecklingen som "explosionsartad". Höstterminen 2000 fanns bara en handfull free movers, vilket utvecklats till att höstterminen 2002 finnas totalt cirka 160, varav cirka 150 kommer från icke EU-länder. Cirka 70 free movers är indier, som oftast läser tekniska ämnen på magisternivå⁶³ i Borlänge. Majoriteten kommer från staden Hyderabad i Indien. Resterande free movers läser vanligen ekonomi och på magisternivå i Borlänge. Näst efter Indien är de flesta från Kina och före detta Sovjet Unionen. I Högskolan Dalarna planeras ytterligare ett internationellt tekniskt magisterprogram att starta höstterminen 2003. Vid Mälardalens Högskola kommer cirka hälften av alla free movers från Kina. Några studenter kommer även från Brasilien, Argentina och Ukraina. Free movers läser oftast svenska för gäststudenter, men några studerar även ekonomiska ämnen. Att få läsa magisterprogram förklaras av att utbudet har varit litet till för ett år sedan.

Frågan om vilken utbildningsnivå free movers har är inte helt enkel att få ett svar på. De personer som läser på magisternivå har oftast kandidatexamen. Vid Växjö universitet finns enbart magisterprogram som ger ämnesdjup specialkompetens, vilket medför speciella behörighetskrav. Därför krävs ofta en C-uppsats av de utländska studenterna med en fil. kand. Detta kompletterar de genom att skriva en sådan vid universitetet. Om utländska studenter vill läsa ett par ekonomikurser vid exempelvis Mälardalens högskola är grundkraven två års universitetsstudier.

Rekrytering av studenter från icke EU-länder

Mälardalens högskola understryker att orsaken till att de har många free movers inte beror på att de har varit aktiva i rekryteringen. Vid Lunds universitet har free movers rekryterats till flera av de internationella magisterprogrammen genom partners vid utländska universitet. En

⁶³ Tre magisterprogram har införts sedan år 1997 och samtliga var internationellt inriktade från start; maskinteknik 1997, solenergi 1999 och datateknik våren 2002.

respondent menar dock att allt oftare finner studenterna magisterprogrammen på egen hand via Internet. Det finns mer än 120 internationella magisterprogram vid 23 svenska lärosäten⁶⁴. Vid tre av de fyra undersökta lärosätena visar intervjuerna att nätverk och kontakter är det viktigaste för att rekrytera utländska studenter från icke EU-länder och är en anledning till att de har så många free movers. Vid Mälardalens högskola utvecklas detta systematiskt delvis genom att arbeta med utländska universitet, men även genom att synas på Internet och att producera broschyrer. Att arbeta upp nätverk som byggs av studenter, lärare och forskare uppfattas ofta som förutsättning för internationaliseringen. Lärare, forskare och studenter skapar kontakter som genererar ett internationellt flöde av människor mellan universiteten.

Däremot berättar de vid internationella sekretariatet, Högskolan Dalarna, att orsaken till den kraftiga ökningen av free movers år 2001 beror på ett ökat utbud av internationella kurser och att de har information på Internet, men i synnerhet på att de indiska studenterna blivit rekryterade av en agentbyrå i Indien. År 2000 besökte agenten första gången Högskolan Dalarna för att träffa ledningen vid högskolan. Högskolan Dalarna sade dock upp kontakten, då agenten tar betalt av studenterna. Detta bekräftas också av intervjuade indiska free movers på magisterprogrammen. Tre av de fyra intervjuade studenterna har rekryterats av en agent till en kostnad av 5 000 svenska kronor per person. Att en agent rekryterat indiska studenter till Högskolan Dalarna förklarar varför cirka 70 indier studerar på magisterprogrammen i Borlänge höstterminen 2002. Det förklarar också varför i stort sett alla indier kommer ifrån staden Hyderabad i södra Indien. De har dock läst vid flera olika universitet i Hyderabad. Det tycks emellertid inte behövas någon agent idag, då tillströmningen av studenter från icke EU-länder till högskolan går bra med free movers från bland annat Bangladesh, Pakistan och Kina som själva sökt information om kurserna.

Varför söker utländska studenter till Sverige och lärosätet?

På frågan om varför studenter från länder utanför EU söker sig just till Sverige svarar majoriteten av de intervjuade nyckelpersonerna att det beror på att Sverige har avgiftsfria kurser och program. Andra orsaker som nämns är att Sverige har bra kursutbud med hög kvalitet och ett gott rykte internationellt. Men en synpunkt är att det inte enbart är Sveriges kurskvalitet och utbud som avgör att studenterna söker sig till Sverige utan att flera faktorer avgör. Till exempel kan kombinationen av bra och avgiftsfria kurser tillsammans med ett välordnat och tryggt land avgöra valet av vilket land man vill studera i. Trygghetsfaktorn

⁶⁴ Dahlström, A. och Tranaeus, N.

nämns av flera i sammanhanget och terroristhändelsen den 11 september anses ha påverkat studenterna att vilja studera i ett land där de kan känna sig trygga. En annan uppfattning är att fler utländska studenter kan söka till svenska lärosäten, eftersom det har blivit svårare för vissa etniska grupper att få visum för studier i USA. Andra orsaker som anges till varför antalet utländska studenter ökar är att de också är intresserade av att få en kulturell upplevelse, men även av att studera Sveriges välfärdssystem och den svenska modellen. Flera berättar att många studenter från icke EU-länder läser utanför sitt hemland för att med ett europeiskt examensbetyg bli attraktivare på arbetsmarknaden.

Intressant är också att utreda varför studenterna från icke EU-länder söker sig just till det lärosätet som de studerar vid. Det kan tyckas att större lärosäten som varit etablerade och haft internationella kontakter i många år skulle kunna ha konkurrensfördelar, och att studenter från länder utanför EU skulle söka sig just till ett sådant lärosäte. Denna undersökning pekar dock på att kursutbudet har större betydelse än lärosätet. Samtliga undersökta högskolor och universitet anser att kursernas kvalitet och utbudet av kurser avgör att studenterna från icke EU-länder söker just till det lärosätet, men även att det goda ryktet har stor betydelse. Intervjuerna med free movers stärker även detta intryck. Vid högskolorna framkommer det också att de avgiftsfria studierna har en stor betydelse för att de utländska studenterna söker till lärosätet.

Förutom kursernas betydelser anges i intervjuerna med nyckelpersonerna vid högskolorna och universiteten även följande anledningar till varför studenter från icke EU-länder söker just till lärosätet och det är:

Vid *Högskolan Dalarna* att miljön är bra, kulturen, tillgången på bostäder och att det är en billig plats att bo på. Andra orsaker som framkommer är att högskolan har satsat mycket på elva magisterprogram och att nätverk är uppbyggda i Europa. Det framkommer att till *Lunds universitet* söker sig de utländska studenterna för att det är stort, gammalt och välkänt. Vid *Mälardalens högskola* nämns att några anledningar att utländska studenter vill studera just vid högskolan och det är närheten till Stockholm samt att högskolan tar emot free movers. En synpunkt som framförs i sammanhanget är att flera högskolor och universitet i Sverige är mindre benägna att ta emot free movers. Under en av nätverksträffarna med internationella handläggare från andra lärosäten diskuterades varför Mälardalens högskola har fler free movers än andra högskolor i Sverige. Det tycks som om orsaken kan vara tillgången på engelsk information och engelska ansökningshandlingar på Internet. Vid *Växjö universitet* var

några uppfattningar om varför studenterna söker sig till just universitetet att det satsas mycket på internationalisering. Flera synpunkter som framfördes var också betydelsen av trygghet. En uppfattning i sammanhanget med trygghet är att storleken har betydelse - att Växjö är en småstad med ett mindre universitet. Till exempel kan japanska föräldrar anse det otryggt att skicka studenten till storstäder.

Varför finns få free movers vid vissa lärosäten?

Sammanställningarna om free movers ger fingervisningar om skillnader mellan antalet free movers vid respektive lärosäte. (Se tabell 1.) Flera respondenter menar att vissa högskolor i Sverige har svårt att acceptera och även bromsar möjligheten för free movers att studera vid svenska lärosäten. Det tycks bero på rädsla för att planeringen försvåras och att hantera den eventuella höga andelen sökande.

Hantering av ökat antal ansökningar från icke EU-länder framstår som ett växande problem vid flera lärosäten. Ansökningarna från studenter från icke EU-länder har ökat markant sedan 1999 vid två av de fyra undersökta lärosätena. (Se tabell 2.) Generellt kan sägas att i Lund och Växjö har utvecklingen av ansökningarna inte varit lika omfattande som i Dalarna och Mälardalen. Till exempel har Växjö universitet 20-30 ansökningar per termin från free movers.

Antalet ansökningar från free movers från icke EU-länder			
Högskolan Dalarna		Mälardalens högskola	
År	Antal sökande	År	Antal sökande
HT 2000	ca 8-15	HT 1999	< ca 20
HT 2001	ca 80	HT 2001	ca 40
HT 2002	ca 800	HT 2002	ca 200-300

Tabell 2

Källa: Information från internationella sekretariatet vid respektive lärosäte.

I Mälardalens högskola har antalet ansökningar från studenter från icke EU-länder ökat från att år 1999 vara färre än 20 ansökningar till att höstterminen år 2002 vara 200-300 ansökningar. Tendensen att ansökningarna ökar verkar fortsätta i Högskolan Dalarna. Till exempel sökte 351 studenter vårterminen 2003 till ett internationellt program, datateknik på 3 terminer och 35 platser. Totalt fanns fyra sökande från EU-länder och resterande från icke EU-länder. Många ansökningar skapar även problem om fler är behöriga än det finns platser. I

första hand utgår de vid Högskolan Dalarna ifrån behörighet till programmet, i andra hand får lotten avgöra vem som får studieplatsen.

Att bedöma ansökningarna är resurskrävande. Det är inte enbart mängden ansökningar som medför problem utan också att kunna bedöma behörighet. Free movers söker på samma villkor som svenska studenter och behandlas som svenskar i antagningsförfarandet. Skillnader finns även mellan kvaliteten på universiteten i ett land utanför EU. Internationella sekretariatet uppger att ibland får de börja med att fråga om universitetet är legitimt. Studenter från EU har ”närbesläktade” betyg med Sverige, medan betyg från icke EU-länder är svåra att bedöma. Studenterna från ett land utanför EU kan även ha köpt sig en stämpel på ett betyg inom den illegala marknaden. Det intryck som ges från högskolorna som har flera hundra ansökningar per termin är att än så länge kan detta hanteras. Smärtgränsen för max antal ansökningar varierar vid lärosätena, i Växjö universitet uppges att redan 200-300 ansökningar från icke EU-länder blir svårhanterlig. Vid Mälardalens högskola anser de att om ansökningarna ökar till 800 per termin finns behov av att bygga upp kompetensen för att kunna bedöma betygen, samt behov av att förändra ansökningsförfarandet. Vid Högskolan Dalarna lägger de numera ner mera tid på varje ansökning, men tack vara att de har spetskompetens vid antagningen klarar de av alla ansökningar från icke EU-länder. En synpunkt som framkommer är att det skulle kunna bli ett påtagligt problem vid alla lärosätena om flera tusen från icke EU-länder ansöker en termin, när Sveriges lagar är utformade på sådant sätt att varje enskild ansökan måste behandlas.

Att det finns få free movers vid Växjö universitet tycks bero dels på rädsla för organisatoriska problem, och dels på bromsfaktorer vid internationella sekretariatet. Flera interna kritiska röster finns inom verksamheten. En synpunkt är att internationaliseringen är ett strategiskt beslut och att enbart inkludera utbytesstudenter är ett snävt perspektiv. Det framkommer även att utländska studenter särbehandlas vid Växjö universitet, eftersom utbytesstudenter får bättre service än free movers. Utbytesstudenter får såväl bostad som fadder, men free movers exkluderas sådan service då de räknas som svenskar. Det framkommer att många andra högskolor ger samma service till de utländska studenterna oavsett om de är utbytesstudenter eller free movers, men andelen utbytesstudenter är hög vid Växjö universitet och resurser saknas för detta ändamål. Kritik riktas även mot internationella sekretariatet för att attityden tycks vara kylig mot free movers och det understryks att utbytesverksamheten av studenter är väl utbyggd. Det kan bero på inställningen, på bekvämlighet och/eller att

utbytesverksamheten med studenter är ett slags säkerhet för tillvaron av internationella sekretariatet. En förklaring till den negativa attityden mot free movers kan bero på viljan att behålla god service vid internationella sekretariatet. Om free movers och utbytesstudenter skulle öka kan kvaliteten av service komma att stå mot kvantiteten. Redan nästa år anses smärtgränsen nås med de resurser som finns vid internationella sekretariatet, då Växjö universitet kommer att ha totalt 550 utländska utbytesstudenter. En aspekt som framkommer i sammanhanget är att man måste se till totala antalet utländska studenter vid universitetet. Detta för att kunna hantera mängden internationella ärenden och samtidigt behålla den goda servicen till alla studenter.

Vid Växjö universitet finns några intervjuade som är positivt inställda till free movers. De menar att free movers inte är ett problem utan istället en möjlighet, då de tillför mycket genom att öka kvaliteten på kurserna. En annan synpunkt som framkommer är att ekonomiskt spelar det inte någon roll om studenten är svenskfödd, utbytesstudent eller free mover, då universitetet får samma ersättning av staten oavsett vem som studerar. En oro tycks dock finnas bland flera respondenter för att free movers skall öka explosionsartat, speciellt med tanke på att statens finanser skall räcka till flera ändamål. Free movers studerar ju avgiftsfritt och sedan åker de till hemlandet. En aspekt är att universitetet inte får ta betalt av studenterna från icke EU-länder, men det är möjligt för staten. Däremot möjligheter att ta betalt av studenterna från EU regleras via EU. Det uttrycks även synpunkter om att det vore synd om avgifter medförde att studenter från icke EU-länder valde bort Växjö universitet, då de tillför mer kulturellt än studenter från EU-länder. En annan orsak som framkommer under intervjuerna till varför det finns få free movers är utformningen av universitetets hemsida. Den kan tolkas av free movers som att de inte är välkomna till Växjö universitet, dessutom är ansökningsblanketten enbart på svenska. Free movers från icke EU-länder är dock företagsamma och kan söka information bland annat genom att skicka ut masskrivelser⁶⁵ till antagningen, men även lärare får allt fler förfrågningar via mail.

Andra sätt att utestänga free movers kan vara att enbart erbjuda kurser i svenska till utbytesstudenter. Till exempel vid Lunds universitet beslöts 1996 att åtta kurser i svenska för free movers enbart skulle erbjudas utbytesstudenter. Det finns olika synsätt och en synpunkt som framkommer är att beslutet kan ifrågasättas, eftersom free movers är kreativa och

⁶⁵ Antagningen vid Växjö universitet får totalt cirka 300-400 masskrivelser/år. Många är från Indien, Pakistan och Nigeria.

studiemotiverade studenter. I ekonomiska termer handlar det om 750 000 kronor per läsår som omfördelades från free movers till utbytesstudenter. Motivet till detta är att mellan åren 1985-1993 ombesörjdes antagningen av free movers av den centrala organisationen universitets- och högskoleämbetet (UHÄ). Detta styrdes av bestämmelsen ”Gäststuderandeförordningen”. Efter en decentralisering av denna antagning beslöt man vid Lunds universitet att under en försöksperiod om två höstterminer år 1996 och 1997 själva sköta ansökningsförfarandet. Till åtta kurser i svenska ansökte 327 free movers från hela världen. En förutsättning för att antas till en kurs i svenska var att studenten även var antagen till annan kurs eller program vid universitetet, som började efter kursen i svenska. En aspekt i sammanhanget är att de hundratals ansökningarna var förenade med stor arbetsinsats vid antagningen. Av samtliga sökande antogs 13 free movers till 15 platser, men bara 8 började studera.⁶⁶

Vid universiteten Linköping och Umeå antas fortfarande free movers till förberedande kurser i svenska som kombineras med fortsatta studier vid lärosätena. När free movers antas till en kurs i svenska på ett år garanteras även plats för ytterligare studier. Det framkommer även att vid alla lärosätena i Sverige gäller samma regler för antagningen, men fungerar något olika lokalt. Tendensen är generellt att ju mindre universitet/högskola, desto generösare ser man på behörighetsreglerna. I Sverige förs en diskussion om det sjunkande antalet sökande och om ”reell kompetens”. Tanken är att man skall kunna antas på andra kriterier än vad som gäller idag.⁶⁷

Under intervjuerna har kritiska röster höjts vid flera undersökta lärosäten mot att många högskolor och universitet i Sverige inte tar emot free movers. En synpunkt som framkommer under intervjuerna är att de svenska lärosätena kommer att ställas inför det faktum att free movers kommer och vill studera. En annan aspekt är att om vissa högskolor och universitet i Sverige har få free movers så diskrimineras studenter, vilket är emot regelverket. Regeringen förespråkar ju att utländska studenter skall öka inom det svenska utbildningssystemet och frågan är då vart de kommer in.

⁶⁶ Antagningshandläggare, Lunds universitet.

⁶⁷ Antagningshandläggare, Lunds universitet.

Free movers motiv och mål med svenska studier

Denna undersökning visar att free movers är målmedvetna, vill uppnå en högre examen och flera har visioner om att kunna förbättra de sociala systemen, ekonomiska systemen eller miljön i sina hemländer. Elva free movers från Indien, Kina, Mexiko, Turkiet, Japan och USA intervjuades vid universiteten Lund och Växjö samt högskolorna Mälardalen och Dalarna. Sex free movers är kvinnor och fem free movers är män. Ungefär hälften av dem är 20-25 år gamla och andra hälften är över 25 år. Denna undersökning ger fingervisningar om att free movers är personer som sällan läst utomlands. Endast en av dem har läst en kort period vid annat universitet utanför hemlandet. Samtliga har läst flera år vid universitet i sitt hemland. Framför allt är det valet av ämne som styr var de studerar, vilket ofta är förankrat med framtida yrke och karriär.

I Sverige studerar främst barn till akademiker på eftergymnasiala utbildningar. Ett antagande kan då vara att free movers har välutbildade föräldrar. Intervjuerna med free movers visar dock att långt ifrån samtliga free movers har högutbildade föräldrar. Drygt hälften har två föräldrar med eftergymnasial utbildning. Fyra free movers har föräldrar där inte någon av dem har en eftergymnasial utbildning. En free mover har en förälder med eftergymnasial utbildning.

Vid intervjuerna med nyckelpersonerna vid lärosätena nämnde nästan alla att ofta är det studenter som läst vid lärosätet som rekryterar nya studenter. Vanligt är också att free movers finner informationen på Internet. Intervjuerna med free movers stärker detta intryck; fem intervjuade free movers kände någon som har läst vid svenska universitet och högskolor. Vanligtvis får de information genom kontakter: släkt, studenter, handledare, pojk- eller flickvän. I Högskolan Dalarna har tre av fyra indier fått information från en agent. Vid Växjö universitet är det oftast före detta utbytesstudenter som har läst vid universitetet och återkommer som free movers. Att få information via nätverk måste betyda mycket eftersom många som fått sådan information enbart söker till det rekommenderade landet. Sju intervjuade free movers har sökt bara till Sverige. Fyra studenter har även sökt till England, USA, Spanien, Australien och Tyskland. Samtliga intervjuade free movers har sökt enbart till ett lärosäte i Sverige.

Intressant är att den globala utbildningsmarknaden fungerar och att studenter utanför EUs gränser finner mindre högskolor och universitet i ett litet land som Sverige. Vid två lärosäten har man inte aktivt rekryterat free movers. Istället är det effekterna av ett ökat utbud av kurser som ges på engelska. Det intrycket stärks vid intervjuer med free movers, eftersom alla free movers svarade att det är kursen eller programmet som avgjorde att de studerade vid lärosätet. En free mover från Japan berättar att informationen på Internet visade att just det programmet hon var intresserad av att läsa i Europa fanns bara i Växjö. Samtliga free movers poängterar att just lärosätet var av mindre betydelse. Det framkommer även från samtliga free movers att miljön och landskapet vid universitetet/högskolan är av mindre betydelse vid val av studieplats. De intervjuade i Växjö och Lund menar dock att de föredrar småstäder framför storstäder.

De flesta intervjuade free movers avser att studera i Sverige mellan 1-1,5 år, 2 personer har för avsikt att läsa i 3-4 år och 1 student avser att studera i 4-5 år. Nästan hälften av de intervjuade finansierar sina studier främst genom sparade pengar. Därefter är det i fallande ordning vanligast att föräldrarna betalar uppehållet och banklån. En student har fått stipendium för studier i Sverige och en är doktorand och får ekonomisk kompensation. Trots att få har stipendier uppger alla utom en att de skulle välja att studera i Sverige även om studierna var förenade med en avgift. Free movers läser varierade ämnen; företagsekonomi, sociologi, data, teknik, miljö och svenska språket. Det framkommer även att de flesta free movers syfte med studierna i Sverige är främst att ta en examen eller att de vill göra karriär genom att forska eller att profilera sig på arbetsmarknaden. Vid internationella sekretariatet, Mälardalens högskola berättar man att det är därför så många från Kina läser svenska språket och svensk kultur. De vill lära sig svenska för att profilera sig på en "tuff" arbetsmarknad i Kina eller i Sverige. En vision som framkommer vid intervjuer med free movers från Kina stärker detta intryck, några vill arbeta i ett kinesiskt företag med svensk anknytning, eller tvärt om. Några andra free movers anger att syftet med studierna är främst personutveckling och/eller eget intresse.

De flesta nyckelpersonerna ger en positiv bild av free movers från icke EU-länder. De uppfattas ofta som mycket duktiga studenter. Free movers från icke EU-länder tycks oftast ha högre krav hemifrån att prestera akademiskt än studenter från EU-länder. Generellt har free movers från EU-länder högre betyg än de från icke EU-länder, men de från icke EU-länder, framför allt asiater, uppfattas oftast som mer ambitiösa. Studenter från icke EU-länder har

andra normer och erfarenheter, därför kan studenter från icke EU-länder tillföra kurserna en extra dimension. Några andra synpunkter som framkommer är att kulturella skillnader kan dock ibland skapa problem. Till exempel tillhör indierna olika kast vilket initialt medfört samarbetsvårigheter mellan studenterna vid Högskolan Dalarna. En annan skillnad mellan studenter från EU-länder och icke EU-länder är kulturen är att utbildningssystemen är olika i länderna och medför att studenterna har olika förkunskaper. Andra synpunkter är att det blir en större omställning för studenter från icke EU-länder än de från EU-länder att läsa i Sverige, eftersom de oftast är vana att enbart ha föreläsningar och tentor. En blandning av studenter från olika kulturer medför ökad kvalitet på kurserna. En gemensam åsikt som framkommer är att free movers från icke EU-länder klarar sina studier bra.

Free movers visioner om framtiden

Nästan hälften av de intervjuade free movers har för avsikt att stanna längre än vad deras nuvarande program/kurs är. På förfrågan om de skulle vilja arbeta i Sverige när de är färdiga med sina studier så svarade samtliga ja. Motiven till att de vill arbeta i Sverige är att de tycker att Sverige har bra levnadsstandard, bra sociala system, samhället är tryggt och människorna ”snälla”. Självklart beror det också på möjligheterna att få ett arbete. Det som nämns som mindre bra är vädret i Sverige. Trots att alla skulle vilja arbeta i Sverige så svarade hälften att de kommer att åka till hemlandet efter avslutade studier vid förfrågan om vilket land de kommer att arbeta i efter avslutade studier. Bara en planerar att arbeta i Sverige, medan resterande är öppna för att arbeta i hela världen. Några free movers menar att det är svårt att få tillstånd för att arbeta i Sverige. I framtiden kommer de att arbeta som dataingenjörer, forskare, universitetslektorer, konsulter och marknadsförare inom ekonomi. Två free movers planerar även att arbeta inom reklambranschen och statsmakten.

Återkommer free movers och kommer de att bli fler i framtiden?

Generellt återkommer eller fortsätter några fåtal studenter att läsa vidare vid tre av de undersökta universiteten och högskolorna. Vid Lunds universitet återkommer många studenter och att de har träffat en partner har betydelse i detta fall.

Antalet studenter från icke EU-länder kommer att öka vid svenska lärosäten i framtiden tror respondenterna vid Växjö universitet. Det tycks dock finnas skilda åsikter om free movers kommer att bli fler vid just Växjö universitet. Ett framtidsscenario som framkommer vid Växjö universitet är att free movers troligen hellre söker till universitet i södra Europa än till Växjö universitet. Men mer troligt är att free movers kommer att öka i lärosätena i Stockholm.

Detta utvecklas till att om de skulle öppna upp blir det en avancerad och tung ”apparat” då studenters behörighet är svårt att bedöma. En annan synpunkt är att fler free movers vid universitetet ses som ett naturligt steg och kanske får de fler free movers oavsett om de vill det eller inte. Det framkommer även att free movers är en grupp som bör tillvaratas och inte bromsas. Detta utvecklas till att en internationell miljö gynnar alla, men Växjö universitet behöver diskutera rutiner och mervärdet free movers ger. Ett steg i utvecklingen vid Växjö universitet är att free movers och hanteringen av dem har förts upp på den lokala agendan.

Regeringen avser att införa ämnesbred magisterexamen för att stimulera internationaliseringen av svensk utbildning⁶⁸. Vid högskolorna Dalarna och Mälardalen och Lunds universitet pekar flera respondenter på att hur mycket free movers ökar beror i allmänhet på utbudet av kurser, men i synnerhet på utbudet av magisterprogram. Free movers tycks ofta vilja läsa magisterprogram och alla tre lärosätena har planer på att utöka magisterprogrammen. Till exempel skall Lunds universitet starta fyra internationella magisterprogram hösten 2003. Mälardalens högskola kommer att diskutera möjligheten att öka utbudet på de ämnesbreda magisterprogrammen. Samtliga tillfrågade vid högskolorna och Lunds universitet tror att antalet studenter från icke EU-länder kommer att öka. De tror även att antalet free movers kommer att öka i framtiden, men det beror på resurstillgång, möjligheter att utveckla magisterprogram och kurser på C-nivå, samt tillgång på bostäder. De tycks vilja göra sitt yttersta vid Lunds universitet för att lätta upp för free movers, men där kan bostadsbristen bli en bromsfaktor. De flesta intervjuade tycks vara eniga om att free movers blir fler vid svenska lärosäten i framtiden. Några antaganden som framkommer är att free movers kan komma att öka med 10-20 % eller att fördubblas i en högskola inom 2-3 år. En annan åsikt är att free movers kommer att öka ett par tusen per år i svenska högskolor och universitet.

Rekrytering av arbetskraft till Sverige genom lärosätena

Med några respondenter diskuterades frågan om möjligheten vid högre utbildning av utländska studenter att rekrytera kvalificerad arbetskraft till bristområden på den svenska arbetsmarknaden. De flesta anser att det är möjligt att rekrytera akademiker från icke EU-länder, men det beror också på vad de läst och utbildats till. En strategi som nämns är om näringslivet rekryterar och propagerar mer för Sverige kan det blir lättare för utländska akademiker att acceptera vädret i vårt land. Flera respondenter berättar att många utländska

⁶⁸ *Den öppna högskolan* (2001) s. 120ff

studenter från icke EU-länder söker praktik efter de akademiska studierna, men problemet från början kan vara att finna ett arbete. En synpunkt som framkommer är att den allmänna debatten berört frågan om att kunna rekrytera utländska studenter alldeles för litet. Detta är intressant och bör diskuteras mer, men vid högskolan ser man att kulturkrockar och språkproblem kan uppstå när studenter från icke EU-länder gör examensarbetet hos företag. Till exempel kan studenterna kommunicera på engelska inom universitetet, men kommunikationen fungerar sämre ute på arbetsplatserna. Problemen ute på arbetsplatserna medför att studenter tänker om. Det har till exempel förekommit att de utländska studenter som tidigare varit positivt inställda till att stanna och arbeta i Sverige har blivit negativt inställda.

En åsikt som framförs i samband med frågan om möjlighet till rekrytering av utländska studenter är att ett bättre samarbete bör finnas mellan myndigheter: migrationsverket, utbildningsdepartementet, utrikesdepartementet och näringsdepartement etc. för att underlätta rekryteringen av utländska studenter. Vid diskussionen om att rekrytera utländska studenter pekar flera respondenter på möjligheterna, men även på kostnaderna för avgiftsfri utbildning. Vid internationella sekretariatet frågar man sig om vi bekostar de utländska studenternas utbildning ska vi då sedan "kasta" ut dem. En annan åsikt är att i dagsläget är regeringen mycket generös med att ge gratis utbildning till utländska personer, men mindre generös när det gäller arbete. Det framkommer att rekrytera utländska akademiker till bristområden på arbetsmarknaden är dock ett obearbetat fält som det bör grävas djupare i.

Bland de argument som framförs mot att rekrytera de utländska studenterna är att det är egoistiskt av oss i Sverige då många är från utvecklingsländer där behov finns att bygga upp humankapitalet. En annan synpunkt är att vissa program bygger på att studenterna skall åka tillbaka till sitt hemland och agera aktivt för exempelvis miljön.

Respondenterna berättar att när studenterna från icke EU-länder läst färdigt åker de flesta hem för att studera eller att få ett arbete. Några få kan stanna för att de har fått ett arbete eller stannar hos sin pojk- eller flickvän. Flera respondenter säger att framför allt studenter från Ryssland, Kina och Japan vill återkomma till Sverige för att arbeta och stanna. En uppfattning i sammanhanget är om studenterna från icke EU-länder kunde så skulle förmodligen allt fler stanna.

Majoriteten av de tillfrågade nyckelpersonerna menar att studenter från länder utanför EU vill återkomma för att arbeta i Sverige. Men några respondenter poängterar att de kulturella skillnaderna kan medföra att det ibland kan vara svårt att i avskedets hetta avgöra om det studenterna säger är ett uttryck för att de verkligen vill stanna och arbeta eller om det istället är ett uttryck för vad de önskar. Om de utländska studenterna vill arbeta i Sverige kan det bero på mycket personliga skäl, men även på ekonomi och möjlighet till arbetstillstånd.

Framtida internationalisering

Högskolorna och universiteten planerar att fortsätta internationaliseringsarbetet i framtiden. Vid högskolorna och universiteten framkommer att det är flera av lärosätena som har liknande framtidsplaner. De hoppas bland annat på att upprätta fler internationella kurser, att välja några utländska nyckeluniversitet för att upprätta avtal samt att sträva efter en bättre balans mellan antalet studenter från icke EU-länder och EU-länder. Betydelsen av att internationalisera på hemmaplan framhålls av flera lärosäten, speciellt om få svenska studenter vill studera utomlands.

Högskolan Dalarna planerar att utveckla en tydlig strategi och att vårda sina kontakter. Några planer som framkommer vid intervjuerna är att samarbetet i Europa kommer att struktureras upp genom en ny arbetsplan, eftersom det i dag finns alltför många avtal som är av mindre intresse. En annan plan är att tre nya magisterprogram skall utvecklas inom engelsk och irländsk litteratur. Högskolan ska även utveckla tekniska magisterprogram som planeras att vara internationellt inriktade, vilket kommer att underlätta för free movers. En annan förhoppning vid högskolan är att kunna utveckla de internationella kontakterna med Kina. Det planeras också att utöka kursutbudet på C-nivå där undervisningsspråket är engelska. En annan framtidsaspekt som framkommer är att free movers från Indien kommer att fortsätta att studera i Dalarna, eftersom indierna är intresserade av solenergi och dataelektronik. Det framkommer även att internationaliseringen är en snabb process som fortskrider och är av godo för de studenter som inte studerar utomlands. Eftersom lärare och studenter får möta olika kulturer och miljön blir mångkulturell. Högskolan hoppas även på att få en bättre balans mellan antalet utresande och inresande studenter, samt mellan antalet studenter från icke EU-länder och EU-länder.

Lunds universitet har planer på att fortsätta med internationaliseringen med hjälp av bland annat Sveriges nätverksuniversitet, ett nätverk mellan Sveriges universitet med

distansutbildning. En synpunkt som framkommer är att Internet ger ökad potential att ta emot och att ge kurser på engelska. Till exempel kan utländska studenter och/eller lärare börja med distansutbildning i hemlandet och därefter kan de komma till Lunds universitet för att fortsätta med studierna. Vid universitetet var tidigare fokuseringen på antalet utländska studenter, men i framtiden kommer fokus vara på internationalisering av kurser på alla utbildningsnivåer. Konkret medför det ett närmare samarbete mellan Lunds universitet och utländska universitet. En annan synpunkt är att kursutbudet kommer att bli flexiblare och utländska studenter skall även kunna läsa kortare kurser än en termin. Ett stort intresse finns även vid universitetet för kollegialt samarbete med icke EU-länder till exempel universitet i Australien, Nordamerika och Australien. Intresset tycks vara ömsesidigt för att fördjupa partnersamarbetet. Det framkommer även att under de kommande 5-6 åren avser de vid Lunds universitet att utveckla hur man skall tolka internationaliseringen och hur utbildningssystemet skall sättas upp. En annan förhoppning är att Lunds universitet skall samordna resurserna och planera. Men för att kunna göra detta behöver de en utgångspunkt där universitetet sammanställer totala antalet utländska studenter där free movers inkluderas. Ett argument som framkommer är att annars finns en risk för att antalet utländska studenter kommer att resultera i en ”infarkt”. Det tycks vid Lunds universitet finnas en stor osäkerhet om framtiden. En synpunkt som framkommer är att förmodligen finns det inte några högskolor och universitet i Sverige som riktigt vet vilka internationaliseringseffekter som sätts och har satts igång.

Mälardalens högskola hoppas på att de formella internationella kontakterna ökar som berör både lärare, forskare och studenter. En gemensam uppfattning som framkommer är att free movers blir fler. Det framkommer även att andelen studenter från icke EU-länder och EU-länder som läser vid högskolan är ojämnt fördelat och man vill vid högskolan sträva efter en balans. En annan åsikt är att helheten är viktig och internationalisering innebär inte enbart att ta emot studenter, utan även att vara med i internationella sammanhang såsom forskning. Att internationalisera på hemmaplan anses viktigt, speciellt om få svenskar väljer att enbart studera i Sverige.

Växjö universitet avser att öka den aktiva rekryteringen av utländska studenter. En framtidsaspekt är att eventuellt gör de en gemensam kampanj tillsammans med andra högskolor/universitet. Den kan komma att beröra datautbildningar och riktas mot länder som ännu inte byggt upp sådana utbildningar. En sådan infrastruktur är både stor och dyr att bygga upp för utvecklingsländer. Växjö universitet har 30 % lediga platser på datautbildningarna. En

annan synpunkt är att det även är viktigt att ha en strategi att gå vidare och att utveckla utbytesprogrammen. Man avser att välja ut några nyckeluniversitet och att involvera lärare, samt att prioritera att upprätta avtal utanför EUs gränser till exempel i Amerika, Kina, Latinamerika, Asien och Afrika. Det finns en förhoppning hos vissa om att på en strategisk väg att ta alla tillfällen och möjligheter för alla studenter. En internationell miljö gynnar alla, men utbytesstudenter har det enklare än free movers idag.

Slutsatser

Regeringen förespråkar i *Den öppna högskolan* ökat inslag av utländska studenter i svenska högskolor och universitet. Svenska Institutet agerar för att rekrytera utländska studenter dels genom kampanjer i Asien⁶⁹, och dels genom en ny webbsida. Lärosätena är aktiva genom bland annat att utöka internationella kurser och genom aktiv rekrytering. Lunds universitet har rekryterat internationellt till magisterprogrammen genom att vända sig till avtalsuniversiteten. Vid en högskola har utländska studenter rekryterats genom en agentbyrå i Indien, vilket medfört en ”explosionsartad” tillströmning av utländska studenter. Det är starka internationaliseringsprocesser som har satts igång och för med sig effekter på utbildningsmarknaden både lokalt och globalt. Effekterna av efterfrågetrycket av högre utbildning i Asien har vi nu börjat märka av i svenska högskolor och universitet. Det tycks dock finnas osäkerheter som bromsar utvecklingen. Vissa lärosäten har idag stängt sina dörrar för free movers, medan andra tar emot många. Internationaliseringens drivkrafter kommer förmodligen att fortsätta att verka. Det innebär att kraven på anpassning av högskolorna och universiteten blir större. Här behövs en strategisk diskussion om både nyttan av och svårigheterna med att ta emot utländska studenter. För att kunna föra en sådan diskussion behövs bättre statistikredovisning och ökade kunskaper om dessa studenter.

Utbildningssystemet för utländska studenter växer

Det tycks bli allt fler studenter från icke EU-länder vid lärosätena, såväl utbytesstudenter som free movers. Framst blir asiatiska studenter allt fler, troligen som en följd av att universiteten i många asiatiska länder har för liten utbildningskapacitet. Statistiken från nio högskolor och universitet visar att generellt har de mindre lärosätena haft en kraftigare ökning av utbytesstudenter från icke EU-länder än de större lärosätena. Det kan förklaras av att de större lärosätena redan för tre år sedan hade många fler utländska studenter från ett land utanför EU. En grov tolkning av utvecklingstrenden är att utbytesstudenterna från icke EU-länder ökar i antal och kommer från allt fler länder. I en högskola finns till och med totalt sett – både utbytesstudenter och free movers - fler studenter från icke EU-länder än studenter från EU-länder.

⁶⁹ Dahlström, A. och Tranaeus, N.

Det finns flera skäl till att antalet studenter från icke EU-länder ökar. Det kan härledas till internationaliseringen av svenska lärosäten i Sverige, men även till en allmän ökad rörlighet över nationsgränserna bland ungdomar. Orsaken till att allt fler utländska studenter söker sig till svenska lärosäten är framför allt utbyggnaden av kurser med undervisningsspråket engelska, information på Internet, förekomsten av agentkontakter samt att forskare, lärare och studenter rekryterar nya utländska studenter.

Utländska studenter läser vanligtvis 1-2 terminer i Sverige, men förstudien tyder på att allt fler utländska studenter från icke EU-länder väljer att studera cirka ett år eller längre. Tendensen är att utbytesstudenterna förlänger sin vistelsetid och att antalet free movers ökar. Många av dessa läser magisterprogram på minst ett år. Regeringen har även infört ämnesbreda magisterprogram, vilket ökar möjligheten för fler utländska studenter att läsa vid svenska högskolor och universitet. Dessutom planerar hälften av de undersökta lärosätena att expandera internationella magisterprogram, vilket kommer att generera längre studietider än en termin och att antalet free movers blir fler. Vid hälften av de undersökta lärosätena är de flesta free movers från icke EU-land som läser magisterprogram. I intervjuerna framkommer en tro på att de kommer att öka - några tror till och med på en kraftig ökning - inom en snar framtid. Sammantaget medför detta att systemet för utländska studenter totalt sett kommer att växa.

Statistik om utländska studenter har brister

Förstudien visar att det finns skäl att öka kunskapen om de utländska studenterna, som läser vid svenska lärosäten. Idag finns det inte ens en rimlig bild av hur många dessa studenter är. Statistiken har stora brister eftersom de registreras som svenskar och det saknas en definition av begreppet free mover. Det behövs en stor arbetsinsats för att sammanställa antalet utländska studenter, men ändå är det inte någon garanti för att få ett tillförlitligt svar. Att lärosätena har olika rutiner och system för att registrera utländska studenter minskar ytterligare möjligheten att få en tillräcklig kunskap om de utländska studenterna.

Free movers har uppmärksammats lite om vilka de är. Därmed vet vi lite om deras motiv till att studera i Sverige och om deras framtidsplaner och visioner. De bristfälliga kunskaperna om de utländska studenterna från länder utanför EU medför planeringsproblem för lärosätena. Eftersom man inte vet om de kommer att bli fler vet man inte heller vilka linjer som behöver

byggas ut, vilka resurser och kompetenser som behövs etc. Det tycks också finnas en brist på helhetssynen vid lärosätena som inkluderar samtliga utländska studenter.

Framtida forskning

Under förstudiens arbete har det framkommit några aspekter om de utländska studenterna som vore intressant att utforska vidare. Det är framför allt behovet av kunskap om dessa studenter som ger underlag för högskolornas egna strategier om internationalisering och antagningsprinciper. En annan aspekt är att även i samhället i övrigt behövs kunskap om de utländska studenterna.

De flesta undersökta lärosätena har plats och kan ta emot alla sökande, men i framtiden kan detta ändras. I ett sådant sammanhang kan diskussionen aktualiseras om att införa avgifter. Det kanske också behöver upprättas hinder eller begränsningar för att inte de utländska studenterna skall konkurrera ut de svenska studenterna. Svenska och utländska studenter söker på samma villkor. Om konkurrensen om platser ökar underlättar det att ha haft och att ha ett bra instrument för att veta totala antalet inresande utländska studenter, det vill säga utbytesstudenter och free movers från hela världen. Det kan även finnas fördelar med att veta om studenterna kommer från länder utanför EU, då staten kan ta avgifter från dem. Förstudien ger dock fingervisningar om att just avgiftsfria studier är en viktig orsak till att studenterna söker till svenska lärosäten. Det är också studenter från icke EU-länder som bidrar till den extra dimensionen av de mångkulturella miljöerna och som höjer kvaliteten på kurserna. Det beror på att de har andra normer och erfarenheter än studenter från EU-länder.

Framtida arbetskraftsbrist

Ska högskolorna expandera de program som är attraktiva för utländska studenter, men svenska studenter väljer bort? Naturligtvis kostar det den svenska staten att betala utbildningsplatser för utländska studenter. Frågan är om man får satsningarna tillbaka, i vilken form och under vilka villkor?

Svenska samhället behöver fler högutbildade för att trygga tillväxten och välfärden. Det kommer att finnas en växande arbetsmarknad för högutbildade som stannar i landet. De utländska studenterna planerar att arbeta inom olika yrken såsom dataingenjörer, universitetslektorer och marknadsförare inom ekonomi. Free movers är ofta unga och högutbildade kvinnor och män som vill arbeta i Sverige. Frågan är då om det verkligen skulle kunna vara möjligt att rekrytera dem till arbetsmarknadens bristområden i Sverige? Med tanke

på den framtida arbetskraftsbristen är denna fråga intressant och förutsättningarna har diskuterats förvånansvärt litet. En fördel med att rekrytera utländska studenter till bristområden kan vara att de efter flera terminers studier känner till det svenska systemet och har hunnit integreras i det svenska samhället. Enligt några respondenter skulle det vara möjligt att rekrytera dem till bristområden, men hindren tycks också vara många. Till exempel är visum svårt att få. På arbetsmarknaden möts utländska studenter av kulturkrockar och problem att de kan av den anledningen vilja arbeta i annat land än Sverige. Många av de utländska studenterna vill arbeta i Sverige, men majoriteten har planer på att arbeta i annat land än Sverige efter avslutade studier. Det finns brister på kunskaper om de utländska studenterna, om deras framtidsplaner och motiv till studier vid högskolor och universitet. Detta medför att den offentliga diskussionen om möjligheter till att rekrytera utländska studenter till bristområden framstår mer som en utopi än reella möjligheter. Ett sätt att öka kunskaperna om möjlighet att rekrytera dem, är att vi skulle kunna ta del av erfarenheter från andra länder där många utländska studenter stannar i värdlandet. Frågan om vilken roll svenska universitet och högskolor kan spela för invandringen av högutbildad arbetskraft fordrar mera kunskap.

En högskola har flera betydelser för samhället än enbart att humankapitalet ökar. Den skapar dels arbetstillfällen och kan dels ge avknoppningar av företag. Men om utbudet av studieplatser är fler än studenter kan det medföra problem. Idag finns lediga studieplatser vid flera högskolor och universitet. Därför tycks det finnas behov av en diskussion om hur samhällsekonomiskt effektivt det skulle vara att samordna de utbildningar som få svenskar efterfrågar i Sverige. Men en aspekt är att om utbildningar läggs ner kan det medföra att anställda förlorar sin anställning och att utbudet av kurser minskar. Eftersom vissa svenska högskolor och universitet har haft svårigheter att rekrytera svenska studenter till lediga platser, kan nya rekryteringsstrategier medföra möjligheter att fylla platserna och även att expandera program. Därför kan det finnas skäl att öka kunskapen om de rekryteringsmöjligheter som finns för att nå uppsatta politiska mål. Svenska Institutet har marknadsfört svensk högre utbildning genom mässor i Kina, där speciella agenter arbetar för att hjälpa studenter med utlandsstudier⁷⁰. Utländska studenter har rekryteras till en svensk högskola genom en agent. Detta tyder på att det finns fler möjligheter att rekrytera utländska studenter än enbart genom utbytesavtal mellan lärosätena. Är det en möjlig utveckling i

⁷⁰ Dahlström, A. och Tranaeus, N.

framtiden och blir denna typ av strategier vanligare? Även här tycks det finnas ett behov av fördjupad kunskap.

Betydelse av högre utbildning i utvecklingsländer

En annan aspekt som framkommit under förstudien är att samtidigt som vi har överkapacitet vid vissa utbildningar så hjälper vi utvecklingsländer att bygga upp sitt humankapital genom att erbjuda utbildningsplatser gratis. Det kan vara speciellt betydelsefullt i länder där det råder hög konkurrens om utbildningarna och där utbildningsplatserna är färre än efterfrågan.

Intervjuerna ger en antydning om att free movers är ambitiösa, målmedvetna och har visioner om att förändra systemen i hemländerna. Syftena med att läsa utomlands är framför allt att få en examen, göra karriär, forska och att bli attraktiv på arbetsmarknaden. Kanske detta leder till en bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på den globala utbildningsmarknaden. Om de utländska studenterna återvänder till sina hemländer kan man se det som ett stöd till utvecklingsländer. De kan också utgöra grunden till viktiga nätverk och relationer som är av betydelse för det svenska näringslivet och svensk utbildning. Framför allt behövs det forskning kring området utbildningsmarknaden och dess samhällsekonomiska effekter.

Sammanfattning

Antalet studenter från icke EU-länder vid svenska högskolor och universitet ökar snabbt. I enlighet med Bologna-deklarationen har de vid svenska lärosäten under de senaste åren gynnat internationaliseringsprocessen. Den ökade rörligheten av människor över gränserna har betydelse för internationaliseringen. Internationaliseringen har även främjats vid lärosätena genom ett rikt engelskspråkigt kursutbud, information på Internet och agentkontakter. Det har lockat fler utländska studenter att studera i Sverige. Europeiseringen har medfört att utbytesstudenter från EU-länder varit en stor grupp, men även utbytesstudenter från icke EU-länder har blivit fler vid svenska lärosäten. Parallellt med denna utveckling har framför allt studenter från Asien sökt sig på egen hand utanför utbytesprogrammen och studerar i svenska högskolor och universitet. Förmodligen till följd av att utbildningssystemen är underdimensionerade i Asien. Motiven till att de söker sig just till Sverige är bland annat avgiftsfria studier och utbudet av kurser.

Till följd av internationaliseringen växer utbildningssystemet vid de svenska lärosätena. Detta kan dock medföra problem i framtiden, eftersom förstudien visar att stora kunskapsbrister finns om de utländska studenterna. Framför allt uppstår planeringsproblem och resursfördelningsproblem, då man inte vet hur många de utländska studenterna är. Regeringen förespråkar fler utländska studenter i svenska lärosäten, men förstudien visar att flera lärosäten i Sverige kan vara mindre villiga att ta emot utländska studenter utanför utbytesprogrammen.

Med tanke på den förväntade arbetskraftsbristen i landet är diskussionen om möjligheter till att rekrytera utländska studenter intressant. De utländska studenterna som läser i Sverige är högutbildade och ambitiösa och många skulle vilja arbeta i Sverige, men de har planer att arbeta i annat land än Sverige. Rekryteringsmöjligheterna tycks dock mer bero på regelverket och beslutsfattarna, än studenterna själva. Om de åker hem så byggs humankapitalet upp i utvecklingsländer. De utländska studenterna kan även bli ambassadörer för Sverige som har betydelse för det svenska näringslivet och den svenska utbildningen.

Källor

”Advantage Sweden – en kraftsamling inför ökad rekrytering av utländska studenter till Sverige (SOU 2000:92)” (2000), Utbildningsdepartementet, Pressmeddelande, 2000-10-16, Tillgänglig [online]:

<www.regeringen.se/galactica/service=irnews/action=obj_show?c_obj_id=36382> [2002-09-03]

”Anslag till högskolor omfördelas” (2002), *Dagens Nyheter*, (2002-04-15), Tillgänglig [online]:

<www.dn.se/Dnet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=9238> [2002-09-11]

”Bolognadeklarationen” (2002) Utbildningsdepartementet, Tillgänglig [online]:

< http://utbildning.regeringen.se/ansvarsomr/universitet/projekt/ex.../examen_bologna.ht> [2002-10-01]

”Brittisk varning för franskt exempel” (2002), *Internationellt nyhetsbrev nr 1*, 2002-01-17, Högskoleverket,

Tillgänglig [online]: < www.hsv.se/sv/CollectionServlet/42/49/110/427.html> [2002-09-12]

Budgetpropositionen för 2003, Utgiftsområde 15. Studiestöd, 16. Utbildning och universitetsforskning (2002)
Regeringens proposition 2002/03:1

Careborg, A. (2001), ”Allt färre svenska utbytesstudenter”, *Svenska Dagbladet*, 2001-05-22

Tillgänglig [online]:< www.sve.se/dynamiskt/student/did_1272411.asp> [2002-09-17]

Dahlström, A. och Tranaeus, N. ”Hur ska vi tillsammans marknadsföra svensk högre utbildning utomlands?”,

Svenska Institutet, Tillgänglig [online]: <www.hsv.se/sv/CollectionServlet/?/37/134/135/626.html> [2003-01-21]

”Den öppna högskolan – Internationell rörlighet stimuleras ytterligare” (2001), Pressmeddelande 2001-09-12,

Tillgänglig [online]: <www.regeringen.se/galactica/service=irnews/action=obj_show?c_obj_id=41158>

[2002-09-04]

Den öppna högskolan (2001) Regeringens proposition 2001/02:15, Tillgänglig [online]:

<www.utbildning.regeringen.se/propositionermm/propositioner/01_02/p20012002_15.pdf> [2002-11-28]

”Erasmus World” nytt program för utbyte med tredje land” (2002), *Internationellt nyhetsbrev nr 21 augusti*

2002, Högskoleverket, Tillgänglig [online]:<www.hsv.se/sv/CollectionServlet?view=0&page_id=1073>

[2002-10-24]

”Fler internationella studenter i Australien” (2002), *Internationellt nyhetsbrev nr 4*, 2002-02-06, Högskoleverket,

Tillgänglig [online]: <www.hsv.se/sv/CollectionServlet/42/49/110/419.html> [2002-09-12]

Forneng, S. (2002) ”Kraftigaste studentökningen på tio år”, Pressmeddelande 2002-08-27, Högskoleverket,

Tillgänglig [online]: <www.hsv.se/sv/CollectionServlet?page_id=1081> [2002-09-12]

”Förordning om redovisning av studier med mera vid universitet och högskolor (1993:1153)”,
Högskoleverket, Tillgänglig [online]: <www.hsv.se/sv/CollectionServlet?view=0&page_id=557> [2003-02-12]

”Hur ska vi öppna högskolan?-Fyra samtal om en högskola med kvalitet och mångfald” (2002-02-25),
Pressmeddelande, Utbildningsdepartementet, Tillgänglig [online]:
<www.regeringen.se/galactica/service=irnews/ow.../action=obj_id=4339> [2002-12-19]

”Högskolan Dalarna slog rekord”, (2002) *Dala-Demokraten* 2002-02-22,
Tillgänglig [online]: <<http://dde.arkiv.ttspektra.se/dde/visa.asp?textID=744546>> [2002-11-28]

”Internationaliseringspolicy för Högskolan Dalarna” (2002), Tillgänglig [online]:
<www.du.se/policies/internationalisering.html> [2002-11-27]

”Internationalisering vid LU-mål och medel för perioden 2000-2003” (1999), Internationella sekretariatet, Lunds universitet, Boel Billgren. Bil. 2b.

”Internationaliseringspolicy för Mälardalens Högskola 2000-2003” (2000)

”Kinesiska studenter strömmar till Nya Zeeland” (2002), *Internationellt nyhetsbrev nr 7*, 2002-02-28,
Högskoleverket, Tillgänglig [online]: <www.hsv.se/sv/CollectionServlet?page_id=129> [2002-09-12]

Kälvemark, T. m. fl. (1999), *Internationella trender på högskoleområdet*, Omvärldsanalys för högskolan,
Arbetsrapport nr 2, Högskoleverket. Tillgänglig [online]:
<www.hsv.se/sv/CollectionServlet?page_id=658> [2002-09-12]

Kälvemark, T. Och Molander, N. (1999), ”Internationella kontakter”, *Årsrapport för universitet och högskolor 1998*, Högskoleverkets rapportserie 1999:11 R, ISSN 1400-948X

Mål och handlingsplan för internationaliseringsarbetet vid Växjö universitet (2001),
Strategiska rådet för internationalisering.

Petri, C. et al. (1999), ”Grundutbildning”, *Årsrapport för universitet och högskolor 1998*, Högskoleverkets
rapportserie 1999:11 R, ISSN 1400-948X

SCB (2001) *Utbildningsstatistik årsbok 2001*, ISSN: 0348-6397

”Stor undersökning om högskoleingenjörer klar” (2002) Pressmeddelande 2002-09-12, Högskoleverket,
Tillgänglig [online]: <www.hsv.se/sv/CollectionServlet/42/78/81/1132.html> [2003-01-16]

”Så görs statistiken” (2002), SCB, Tillgänglig [online]:

<www.scb.se/sm/sm%5Fuf19sm0001%5Fomstatistiken.asp> [2002-09-10]

Utbildning och forskning för strategisk internationalisering (1998), Rapport 1998:16 R, Högskoleverket, Tillgänglig [online]: <www.hsv.se/sv/CollectionServlet?/42/50/76/354.htm> [2002-09-27]

”Universitet och högskolor. Grundutbildning, Nybörjare, registrerade och examina 2000/01 (2002), Sveriges officiella statistik, statistiska meddelanden UF 20 SM 0201, Högskoleverket, SCB, ISSN: 1404-5893

Tabellbilaga årsrapport för universitet & högskolor 1997 (1998), Högskoleverkets rapportserie 1998:23 R, ISSN: 1400-948X

Tabellbilaga årsrapport för universitet & högskolor 1999 (2000), Högskoleverket, ISBN: 91-88874-51-6

Tengner, O. (1999), ”Den svenska högskolan”, *Årsrapport för universitet och högskolor 1998*, Högskoleverkets rapportserie 1999:11 R, ISSN 1400-948X

”The higher education system”, (2002) Svenska institutet, Tillgänglig [online]:

<www.si.se/e_studiersverg/1139.cs> [2002-10-18]

Rekrytering av studenter vid Umeå universitet – förslag till övergripande strategi och konkreta åtgärder för en förbättrad studentrekrytering (2000), Slutrapport från studentrekryteringsgruppen, Umeå universitet.

”Studerande i högskolan med utländsk bakgrund samt utbytesstudenter höstterminen 1998” (2002), SCB, Sveriges officiella statistik, Statistiska meddelande, Tillgänglig [online]:

<www.scb.se/sm/uf19sm0001%5Fkommentarer.asp#BM1> [2002-09-30]

”Så görs statistiken” (2002), Sveriges officiella statistik, Statistiska meddelande, SCB, Tillgänglig [online]:

<www.scb.se/sm/sm%5Fuf19sm0001%5Fomstatistiken.asp> [2002-09-30]

Universitet & högskolor, Högskoleverkets årsrapport 2001, Tabellbilaga (2001), Högskoleverket, ISBN: 91-88874-71-0

Utlandsstudier - till vilken nytta? En utvärdering av effekter av utlandsstudier (1999), Högskoleverket, ISSN: 1400-948X, Tillgänglig [online]:<www.hsv.se/sv/CollectionServlet?page_id=129> [2002-09-12]

<<http://www ldc lu se/ladok/vadar.htm>>, Lunds universitet, [2003-01-22]

Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96 (1997), Högskoleverkets rapportserie 1997:17R, Sveriges officiella statistik, ISSN1400-948X

”Ökat antal brittiska studenter” (2002), *Internationellt nyhetsbrev nr 1*, 2002-01-17, Högskoleverket, Tillgänglig [online]: < www.hsv.se/sv/CollectionServlet/42/49/110/427.html> [2002-09-12]

Östros, T. (2001) ”Nej till avgifter för högskolestudier; publicerad i Uppsala Nya Tidning den 26 februari 2001”, 2001-01-26, Tillgänglig [online]: <www.regeringen.se/galactica/service=irnews/action=obj_show?c_obj_id=38149> [2002-09-04]

Östros, T. (2000), ”Satsning på student- och lärarutbyte med u-länderna; av utbildnings- och forskningsminister Thomas Östros och biståndsmminister Maj-Inger Klingvall, publicerad i Aftonbladet”, 2000-06-25, Regeringskansliet, Tillgänglig [online]: <www.regeringen.se/galactica/service=irnews/action=obj_show?c_obj_id=34553> [2002-09-17]

Östros, T. (1999), ”Höjt studiebidrag och fribelopp år 2001
Debattartikel publicerad i Svenska Dagbladet 1999-09-20”, 1999-09-20, Regeringskansliet, Tillgänglig [online]: <www.regeringen.se/galactica/service=irnews/action=obj_show?c_obj_id=30792> [2002-09-17]

Muntliga källor

Andersson, Lars, Prorektor, Växjö universitet, Intervju Växjö 2002-11-19

Ardeberg, Arne, Prorektor, Lunds universitet, Intervju Lund 2002-12-04

Axelsson, Barbro, Statistikansvarig för högskola och utländska studenter vid SCB, Telefonintervju 2002-09-11

Bergström, Caroline, Internationell handläggare, Mälardalens högskola, Intervju Västerås 2002-11-22

Billgren, Boel, Chef för internationella sekretariatet, Lunds universitet, Intervju Lund 2002-12-04

Björk-Åkesson, Eva, Prorektor, Mälardalens högskola, Intervju Västerås 2002-12-06

Borgert, Leif, Rektor, Högskolan Dalarna, Intervju Falun 2002-11-26

Brunnstedt, Märet, Handläggare internationella frågor, Högskolan Dalarna, Intervju Borlänge 2002-11-27

Carlström, Anna, Samordnare internationalisering, Växjö universitet,
Intervju Växjö 2002-11-19

Citron, Peter, Antagningschef, Växjö universitet, Intervju Växjö 2002-11-20

Corrigox, Susanne, Internationell assistent vid internationella sekretariatet,
Intervju Borlänge 2002-11-27

Ehn, Ingegerd, Universitetslektor, Lunds universitet, Intervju, Lund 2002-12-05

Enhörning, Catharina, Internationell handläggare, Högskolan Dalarna,
Intervju Falun 2002-11-27

Fleyeh, Hasan, Universitetsadjunkt, Högskolan Dalarna, Intervju Borlänge 2002-11-26

Free movers, Intervjuer med elva free movers från icke EU-länder, Intervjuer i Borlänge, Lund, Västerås och
Växjö under perioden 2002-11-19 - 2002-12-06

Frejd, Gunilla, Antagningshandläggare, Lunds universitet, Telefonintervju 2002-11-12 och 2002-12-13

Hatziantoniou, Anna, Internationell samordnare, Örebro universitet,
Telefonintervju 2002-10-30

Håkansson, Krister, Universitetsadjunkt och ordförande i internationaliseringskommittén, Växjö universitet,
Intervju Växjö 2002-11-20

Nordstrand, Margareta, Sektionschef vid Studentcentrum, Växjö universitet, Telefonintervju 03-01-03

Nybelius, Bengt, Internationell sekreterare och central samordnare, Högskolan Dalarna,
Intervju Falun 2002-11-27

Paulsdottir, Gudrun, Internationell handläggare, Mälardalens högskola, Intervju Västerås 2002-11-22

Skoglund, Charlotte, Internationell samordnare, Växjö universitet, Intervju Växjö 2002-11-20

Wulff, Lisa, LADOK-samordnare, Högskolan Dalarna, Telefonintervju 2002-10-02.

Qvist Mathiesen, Ulrika, Samordnare, Lunds universitet, Intervju Lund 2002-12-04

Åberg, Ingela, Handläggare, Växjö universitet, Intervju Växjö 2002-11-20

Övriga källor

Bergström, C. Internationell handläggare, Internationella sekretariatet, Mälardalens högskola, Tillhandahållit statistik om studenter från icke EU-länder, E-post 2002-11-12

Candès Ödmo, S. Studieadministrativ handläggare vid LADOK-avdelningen, Lunds universitet, Tillhandahållit statistik om studenter från icke EU-länder, E-post 2002-09-27

Dackheim, S. (2002) Byrådirektör, Studiedokumentation/LADOK, Stockholms universitet, Tillhandahållit statistik om studenter från icke EU-länder, E-post 2002-09-27 och 2002-10-24

Fransson, L. Enhetschef, Internationella sekretariatet, Uppsala universitet, E-post 2002-10-30

Hilton, P. Enhetschef vid Internationella handelshögskolan, Högskolan i Jönköping, E-post 2002-10-23

Karlsson, J. LADOK-ansvarig, Högskolan i Jönköping, Tillhandahållit statistik om studenter från icke EU-länder, E-post 2002-09-30 och 2002-10-21

Lindqvist, C. LADOK-ansvarig, Uppsala universitet, Tillhandahållit statistik om studenter från icke EU-länder E-post 2002-10-03.

Nordstrand, M. Sektionschef vid Studentcentrum, Växjö universitet, E-post 2002-10-02

Otterling, A-L. LADOK-handläggare, Örebro universitet, Tillhandahållit statistik om studenter från icke EU-länder, E-post 2002-10-23

Skoglund, C. Internationell samordnare, Växjö universitet, Tillhandahållit statistik om studenter från icke EU-länder, E-post 2002-10-01

Svensson, S. LADOK-administrativ handläggare, Linköpings universitet, Tillhandahållit statistik om studenter från icke EU-länder, E-post 2002-10-02

Wrete, K. Höskoleverket, E-post 2002-10-18

Wulff, L. LADOK-samordnare, Högskolan Dalarna, Tillhandahållit statistik om studenter från icke EU-länder, E-post 2002-10-14

Åberg, I. Handläggare, Växjö universitet, E-post 2002-10-30

Bilaga 1

Urval

I ett första steg har urvalet av nio högskolor och universitet baserat sig på statistik från SCB. Statistiken visar antalet inresande utbytesstudenter som studerat och kommit till svenska högskolor och universitet via bilaterala programmet. Enligt Axelsson vid SCB kommer de flesta utbytesstudenter från länder utanför Europa genom bilaterala programmet⁷¹. Syftet är bland annat att studera antalet utländska studenter från länder utanför EU. Därför kan kritik ges för att statistik valdes där det framgår antalet studenter från olika världsdelar och inte länder. Men eftersom antalet free movers är okänt vid lärosätena och inte anges specifikt i något register⁷², räcker det i ett första urvalssteget med att få en bild av hur många studenter det kommer från olika världsdelar vid respektive högskola och universitet.

Icke europeiska studenter vid svenska högskolor och universitet hösten 2001

Högskola/Universitet	Totalt antal studenter	Antal icke europeiska studenter	Andel icke europeiska studenter
Högskolan i Jönköping	6 500	58	0,9%
Växjö universitet	12 000	46	0,4%
Lunds universitet	34 000	112	0,3%
Örebro universitet	11 000	36	0,3%
Uppsala universitet	36 000	96	0,3%
Högskolan Dalarna	9 000	16	0,2%
Stockholms universitet	34 000	40	0,1%
Linköpings universitet	23 000	24	0,1%
Mälardalens högskola	13 000	1	0,01%

Källor: Sammanställning av statistik från SCB, Bilaterala programmet,

Tillhandahållits av:

Axelsson, B. Statistikansvarig utländska studenter, E-post 2002-09-19 och

<www.vxu.se>, <www.hj.se>, <www.mdh.se>, <www.2.du.se>, <www.info.uu.se>, <www.oru.se>,

<www.su.se>, <www.lu.se>, <www.liu.se> (2002-09-25)

Tabell 3

De nio högskolorna och universiteten har valts efter de med flest antal studenter från icke EU-länder. Dessutom har urvalet baserats på de lärosäten som har ökat andelen studenter från utomeuropeiska världsdelar under de senaste åren. Det för att stora och etablerade universitet/högskolor kan ha haft längre tradition med utbyte av utländska studenter och kan av den anledningen ha hög andel studenter från icke EU-länder. Mälardalens högskola valdes som ett oberoende slumpmässigt urval (OSU) och skall ses som ett stickprov då free movers är utanför SCBs data. Av samtliga svenska högskolor och universitet valdes nio lärosäten. (Se tabell 3.)

⁷¹ Axelsson, B. Statistikansvarig för högskola och utländska studenter, Telefonintervju 2002-09-11

⁷² "Så görs statistiken" (2002)

Bilaga 2

Studering från icke EU-länder vid svenska lärosäten ht 2002

Högskola/Universitet	Totalt antal studenter	Antal utbytesstudenter	Andel utbytesstudenter av samtliga studenter	Antal free movers	Andel free movers av samtliga studenter
Lunds universitet	34000	178	0,52%	150	0,44%
Mälardalens högskola	13000	16	0,12%	37	0,28%
Högskolan Dalarna	9000	72	0,80%	27	0,30%
Linköpings universitet	23000	85	0,37%	6	0,03%
Örebro universitet	11000	49	0,45%	5	0,05%
Växjö universitet	12000	43	0,36%	5	0,04%
Uppsala universitet	36000	123	0,34%	5	0,01%
Högskolan i Jönköping	6500	128	1,97%	3	0,05%
Stockholms universitet	34000	120	0,35%	4	0,01%

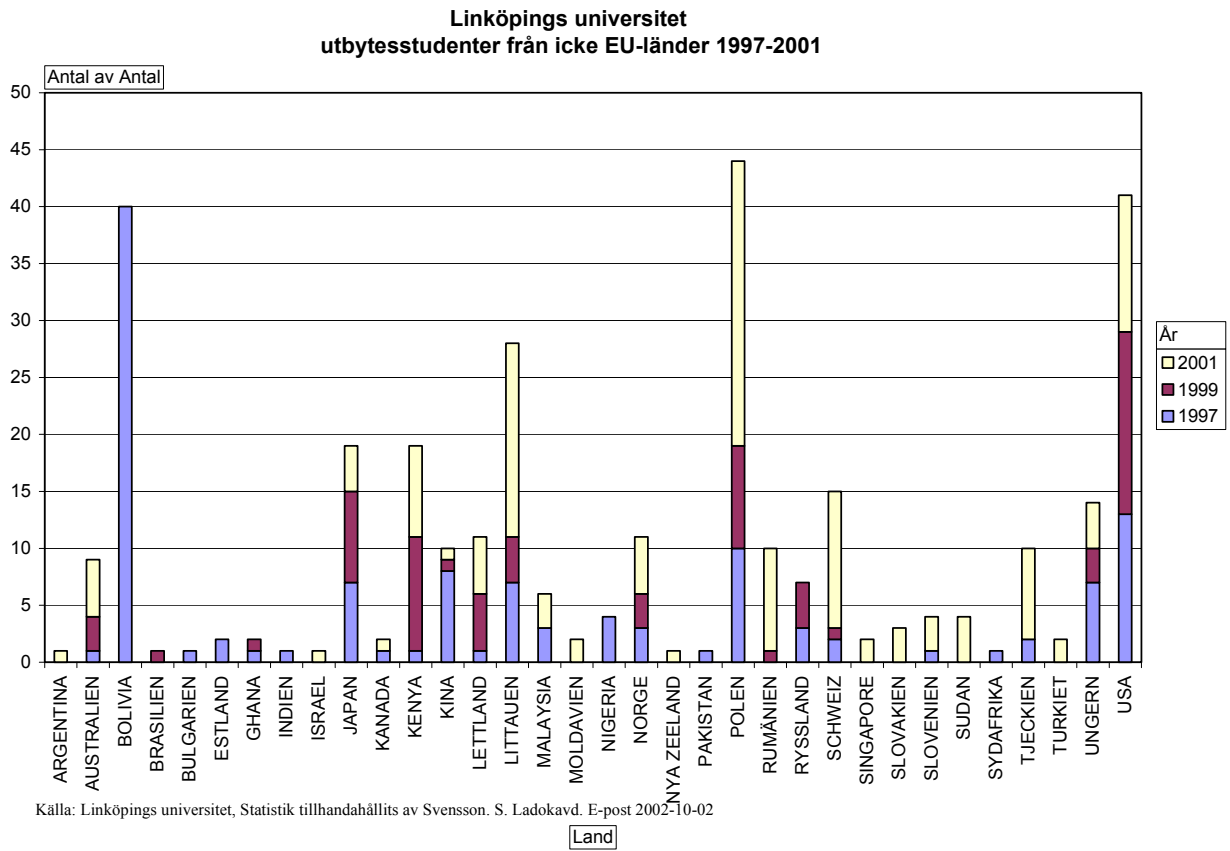
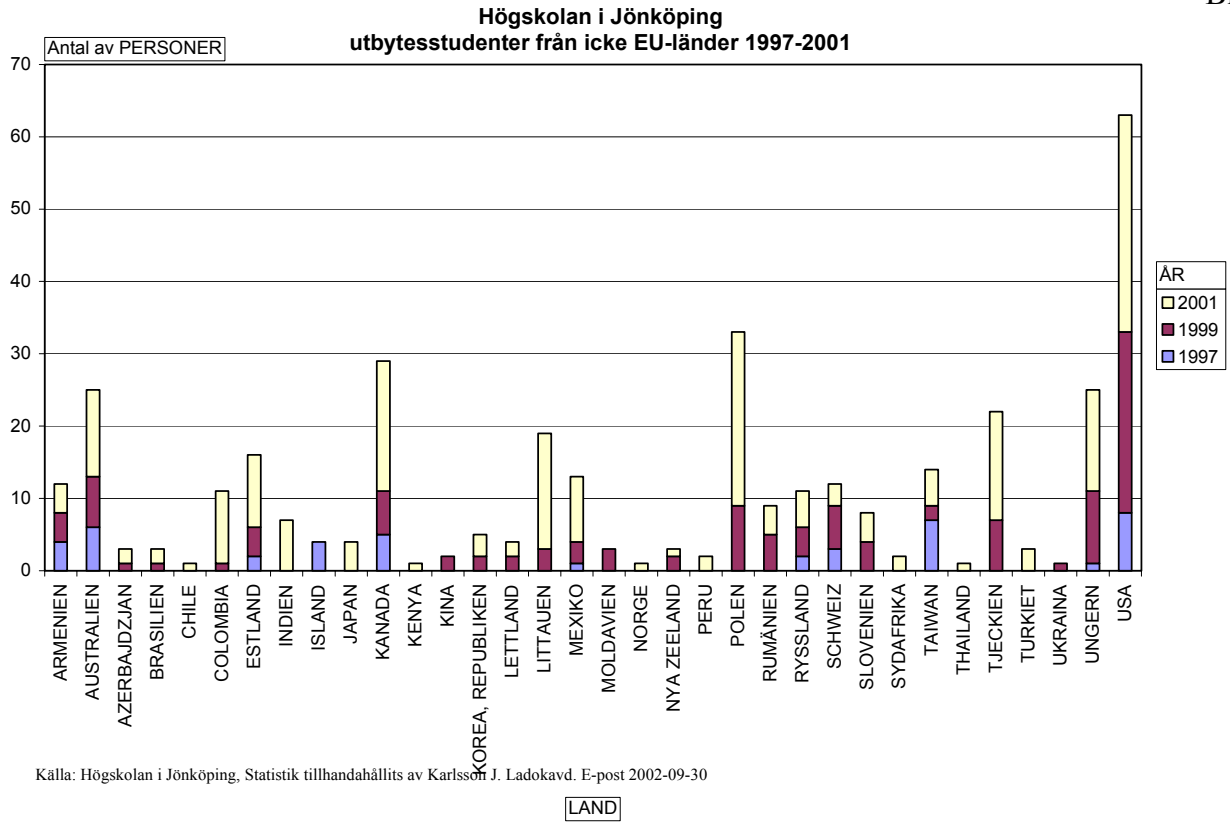
Källor: Uppgifter om utbytesstudenter baseras på statistik från LADOK-systemet från respektive lärosäte.

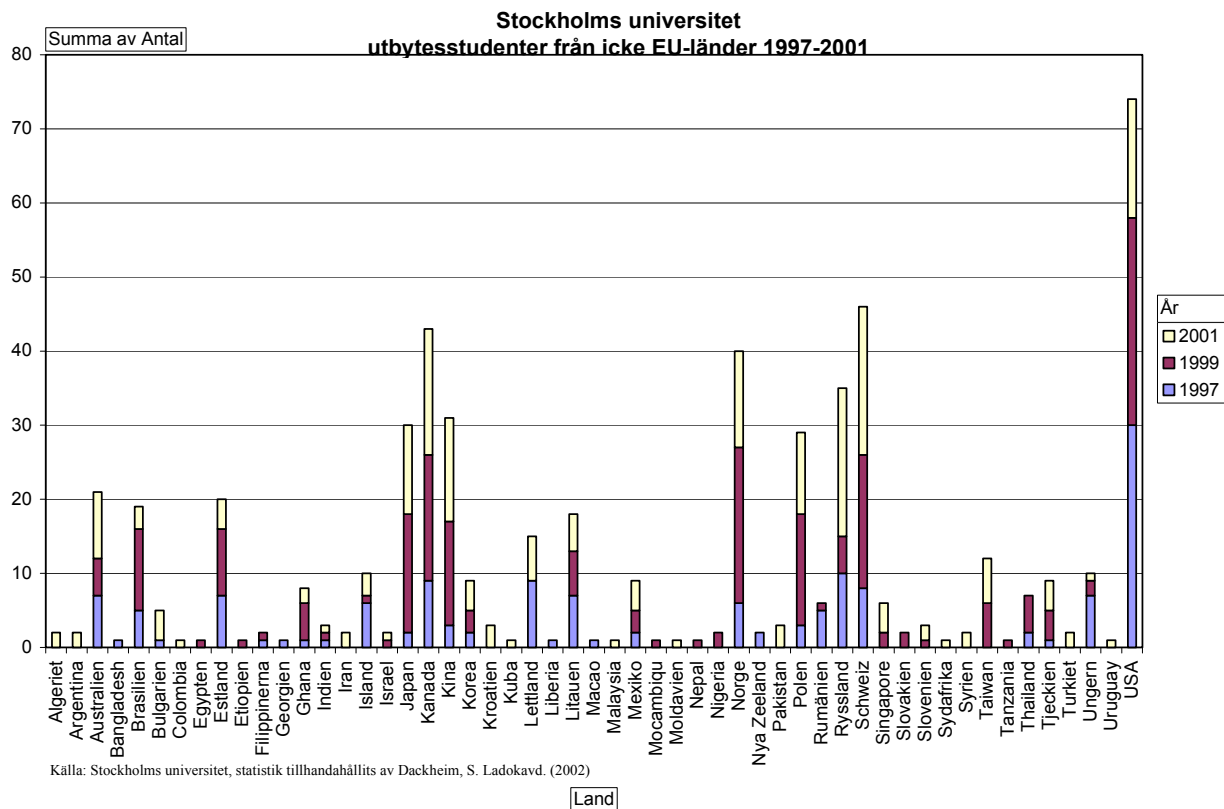
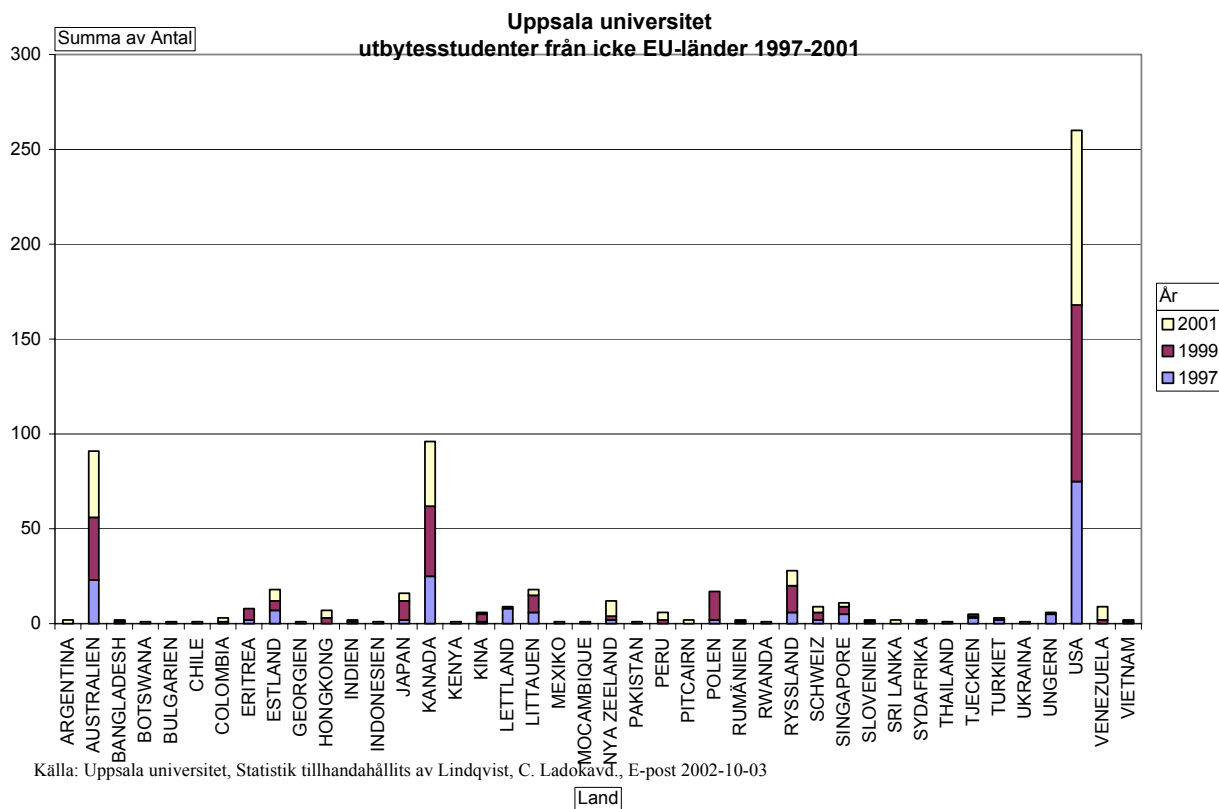
Uppgifter om free movers baseras på information från LADOK-avdelningen och antagningen vid respektive lärosäte.

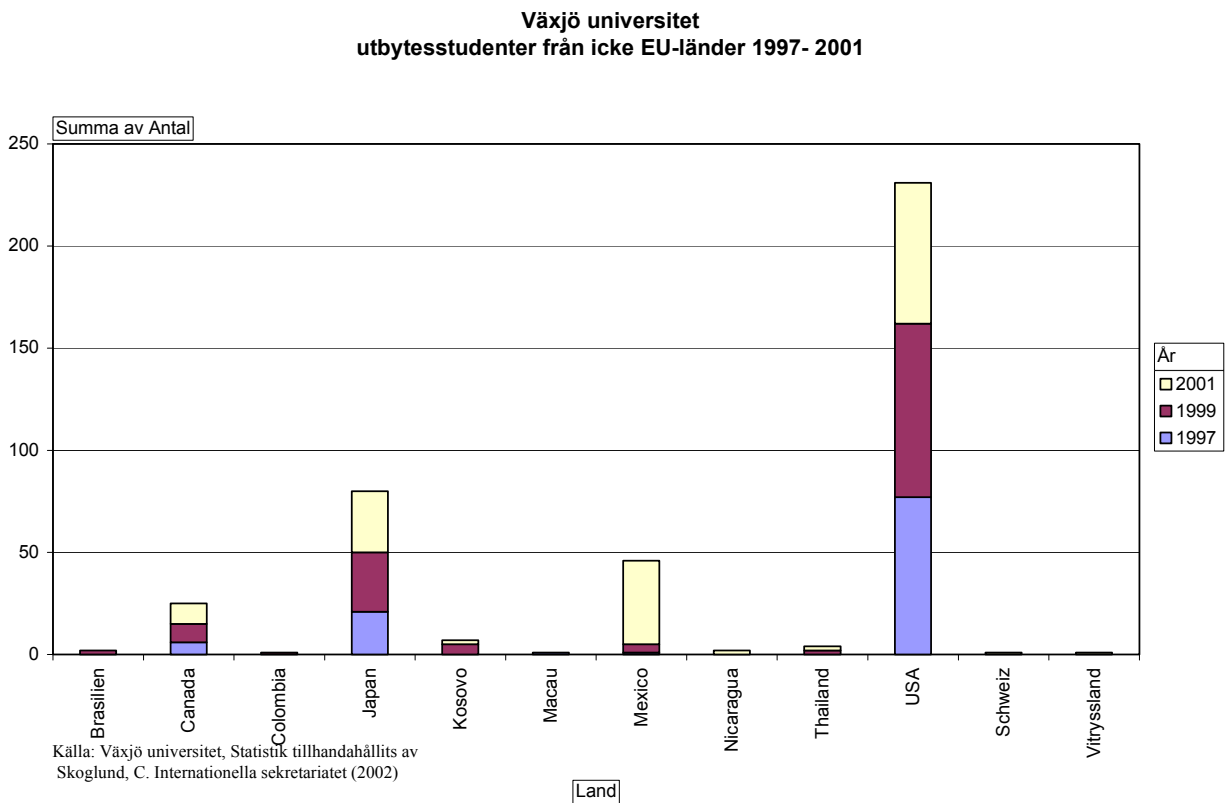
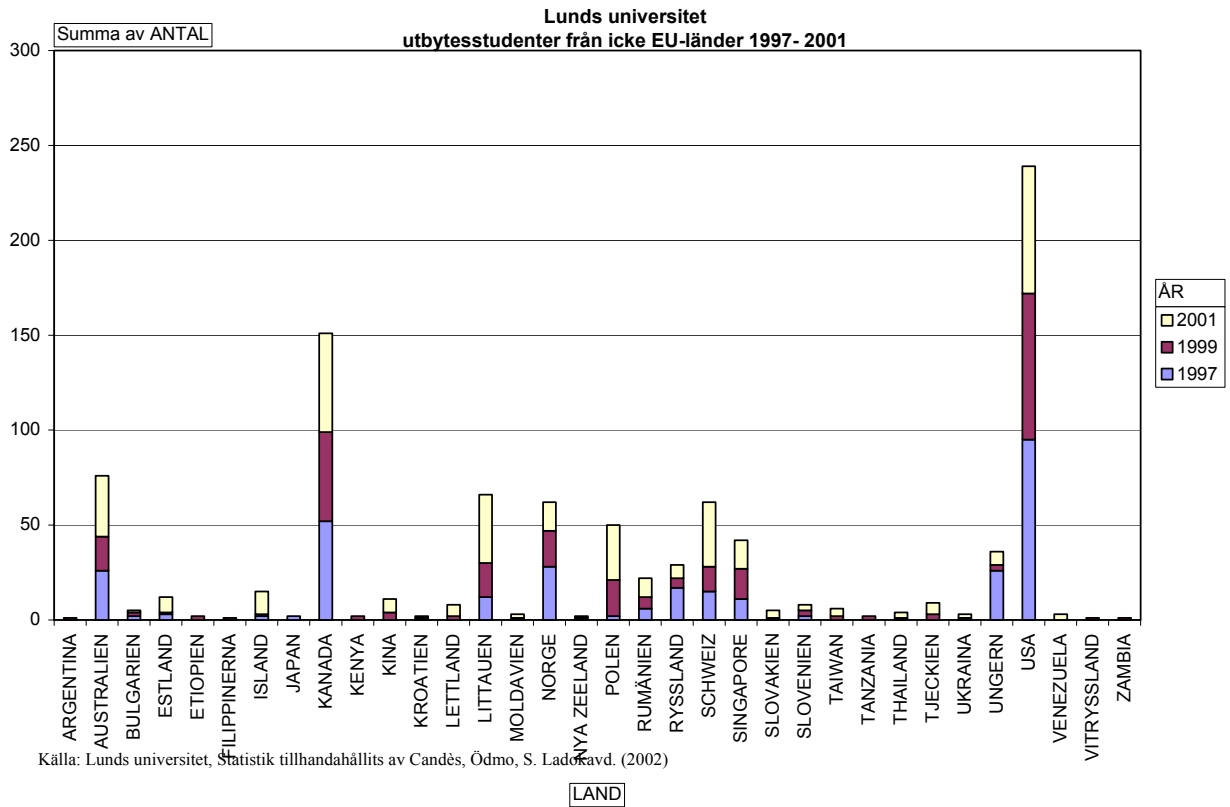
Tabell 4

Efter sammanställningen av statistiken från de nio lärosätena valdes därefter lärosäten med syfte att fördjupa studien genom intervjuer. Urvalskriteriet var hög andel free movers. (Se tabell 4.) Valet av det fjärde lärosätet blev svårare, eftersom andelen free movers är ungefär densamma vid flera lärosäten. Men Växjö universitet har fått minskade ekonomiska resurser⁷³, därför är det extra intressant att reda ut om de planerar att rekrytera free movers. Urvalet av fördjupade studier föll på universiteten Lund och Växjö och högskolorna Mälardalen och Dalarna.

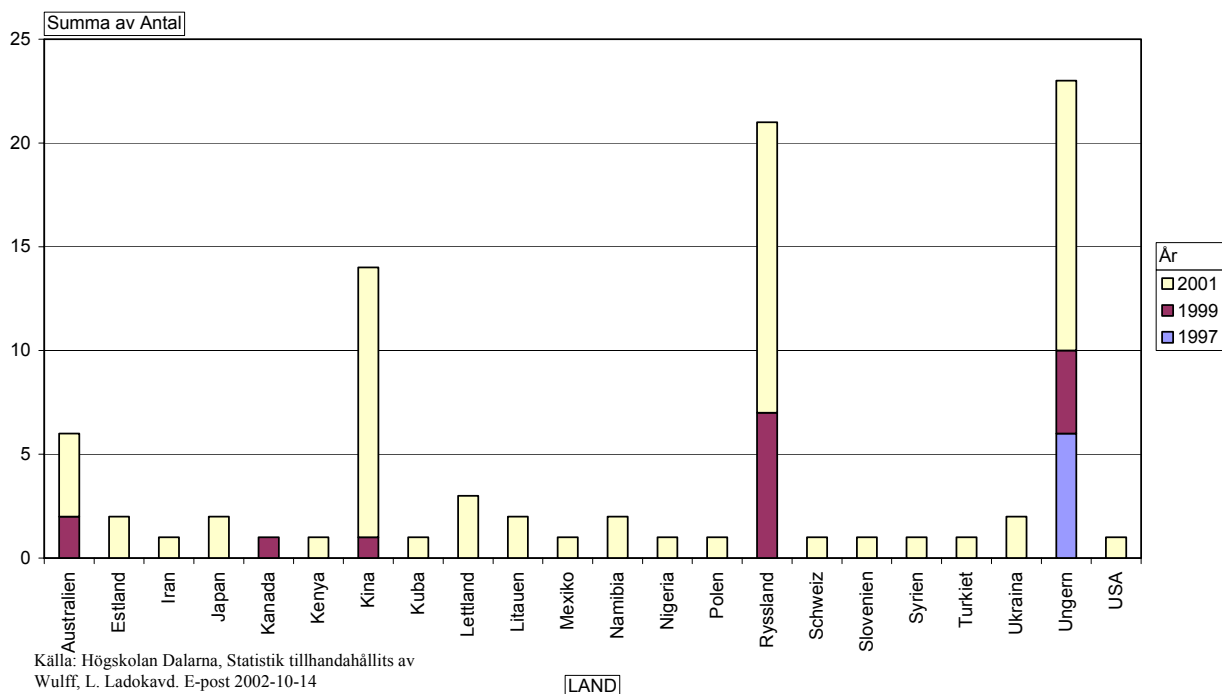
⁷³ ”Anslag till högskolor omfördelas” (2002)

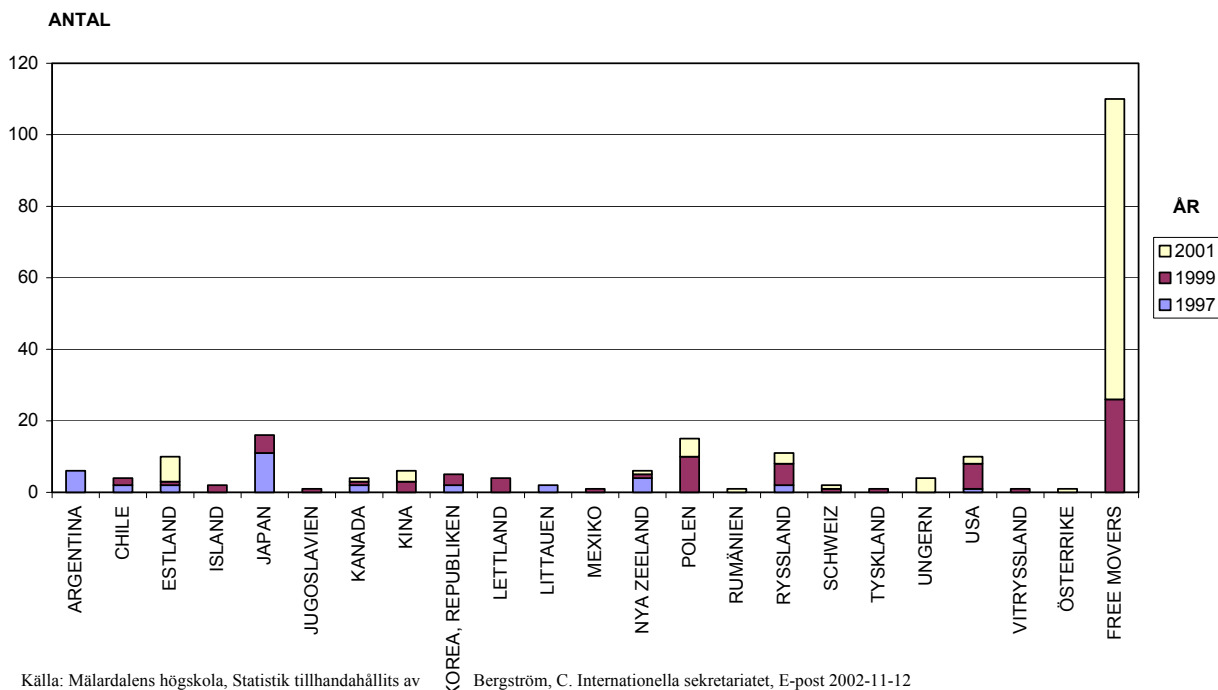

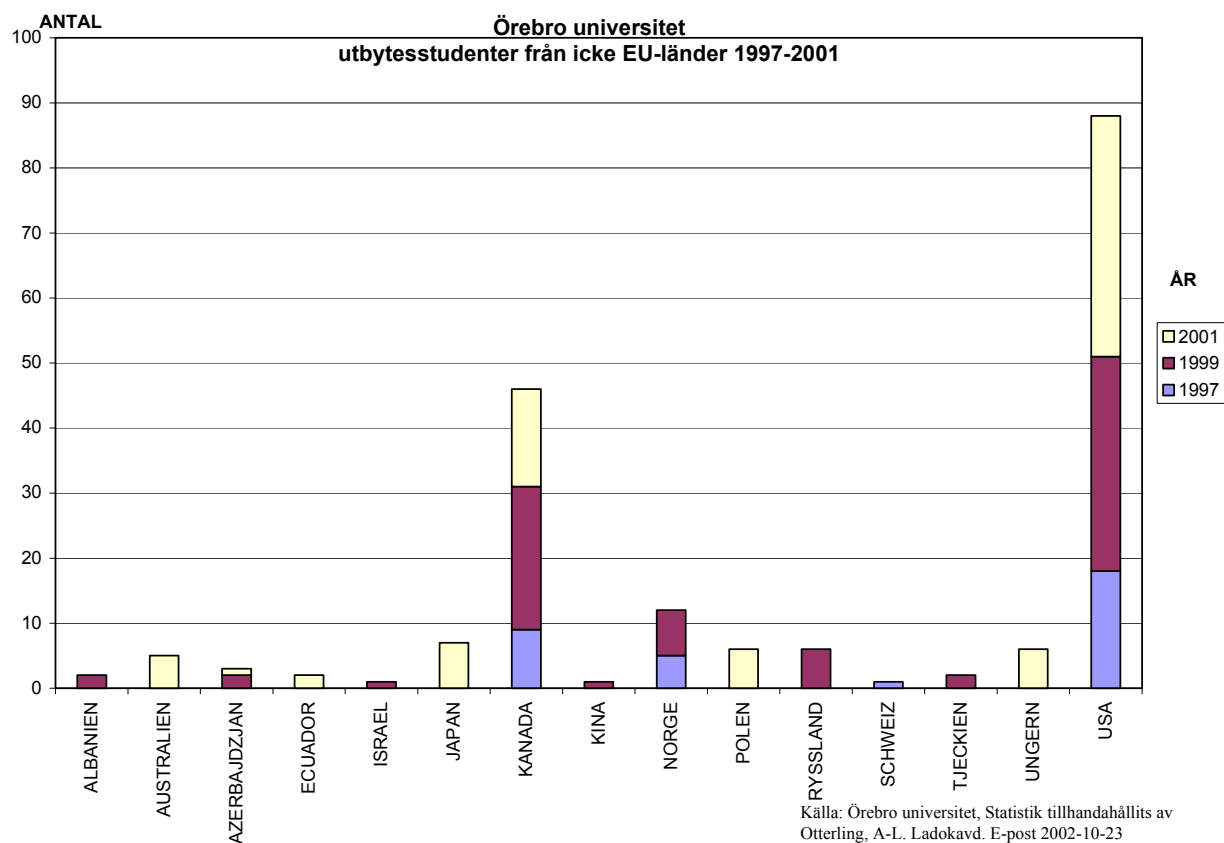

**Högskolan Dalarna
utbytesstudenter från icke EU-länder 1997- 2001**

**Mälardalens Högskola
samliga utbytesstudenter och free movers
från icke EU-länder år 1997-2001**

Former Working Papers:

- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2000:1**
Malmberg, Bo & Lena Sommestad. *Heavy trends in global developments. Idea platform for MISTRA's future strategy.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2000:2**
Malmberg, Bo & Lena Sommestad. *Tunga trender i den globala utvecklingen.* Uppdrag för Stiftelsen för Miljöstrategisk forskning (MISTRA).
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2000:3**
Lee, Ronald, Mason, Andrew & Timothy Miller. *From Transfers to Individual Responsibility: Implications for Savings and Capital Accumulation in Taiwan and the United States.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2000:4**
Mayer, David. *On the Role of Health in the Economic and Demographic Dynamics of Brazil, 1980-1995.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2000:5**
Galor, Oded & Omer Moav. *Natural Selection and the Origin of Economic Growth.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2000:6**
Malmberg, Bo & Lena Sommestad. *Four Phases in the Demographic Transition, Implications for Economic and Social Development in Sweden, 1820-2000.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2001:1**
Lagerlöf, Nils-Petter. *From Malthus to Modern Growth: Can Epidemics Explain the Three Regimes?*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2001:2**
Sommestad, Lena. *Education and Research in Times of Population Ageing.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2001:3**
Sommestad, Lena. *Health and Wealth: The Contribution of Welfare State Policies to Economic Growth.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2001:4**
Westholm, Erik. *Det utmanade lokalsamhället.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2001:5**
Westholm, Erik. *Challenges for the Local Communities.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2001:6**
Sommestad, Lena i samarbete med Bo Malmberg. *Demografi och politisk kultur. Ett ekonomiskt-historiskt perspektiv på "den starka statens fall".*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2002:1**
Lundqvist, Torbjörn. *Arbetskraft och konkurrensbegränsning: aktörsperspektiv på den svenska modellen och framtiden.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2002:2**
Simon, Paul. *Demography and Finance – Finance and Growth.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2002:3**
Lundqvist, Torbjörn. *Den starka alkoholstatens fall.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2002:4**
Olsson, Stefan. *Vad är nytt under solen? Om problemet med att veta vad som är nytt i historien och samhället.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2002:5**
Andersson, Jenny. *Alva's Futures Ideas in the construction of Swedish Futures Studies.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2002:6**
Essén, Anna. *Svensk invandring och arbetsmarknaden. Återblick och nuläge.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2002:7**
Barnekow, Erik. *Demografi och finansmarknad – en översikt av empirisk forskning.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2002:8**
Karlström, Anders, Palme, Mårten och Ingemar Svensson. *The Timing of Retirement and Social Security Reforms: Measuring Individual Welfare Changes.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2002:9**
Palme, Mårten och Ingemar Svensson. *Pathways to Retirement and Retirement Incentives in Sweden.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2002:10**
Ranehill, Eva. *Social snedrekrytering till högre studier. – En litteraturöversikt.*

- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2003:1**
Korpi, Martin. *Regionala obalanser – ett demografiskt perspektiv.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2003:2**
Rydell, Ingrid. *Demographic Patterns from the 1960s in France, Italy, Spain and Portugal.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2003:3**
Dahlberg, Susanne & Ruth-Aida Nahum. *Cohort Effects on Earnings Profiles: Evidence from Sweden.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2003:4**
Malmberg, Bo & Thomas Lindh. *Swedish post-war economic development. The role of age structure in a welfare state.*
- **Arbetsrapport/Institutet för Framtidsstudier; 2003:5**
Essen, Anna. *Kvarboende och äldrevård I hemmet med modern teknik. –Vad hämmar utvecklingen?*